

**TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

**DIFERENCIÁCIA A INDIVIDUALIZÁCIA TRESTNEJ
ZODPOVEDNOSTI**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

**2013
Tomáš Bendl, Bc.**

**TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA**

**DIFERENCIÁCIA A INDIVIDUALIZÁCIA TRESTNEJ
ZODPOVEDNOSTI**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

Študijný program: magisterský

Školiace pracovisko: Katedra trestného práva a kriminológie

Študijný odbor: právo

Vedúci práce / školiteľ: Prof. JUDr. Pavel Baláž, Csc.

Konzultant: Prof. JUDr. Pavel Baláž, Csc.

**Trnava 2013
Bc. Tomáš Bendl**

Abstrakt

Cieľom tejto práce je oboznámiť čitateľa so základmi trestnej zodpovednosti a jej diferenciácie a individualizácie podľa platnej trestnoprávnej úpravy. Prvá kapitola hovorí o teoreticko-metodologických základoch diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti. V tejto kapitole je naznačená aj odlišnosť súčasnej právnej úpravy oproti predchádzajúcej právnej úprave vzhľadom na diferenciáciu a individualizáciu trestnej zodpovednosti. Nasledujúca kapitola hovorí o kategorizácii trestných činov z hľadiska formálno-materiálnej diferenciácie jednotlivých kategórií trestných činov. Táto práca sa ďalej zameriava na diferenciáciu trestnej zodpovednosti z hľadiska klasifikácie páchatel'ov trestných činov. Následne je čitateľ oboznámený s diferenciáciou trestných sankcií, ako následkov diferenciácie trestnej zodpovednosti. V závere práce je načrtnutá téma trestnej zodpovednosti právnických osôb a jej diferenciácia oproti zodpovednosti fyzických osôb. V poslednej kapitole je v krátkosti zhrnutá najmä individualizácia trestnej zodpovednosti podľa osobitnej časti Trestného zákona.

Abstract

The aim of this thesis is to familiarize the reader with the basics of criminal responsibility and its differentiation and individualisation de jure. The first chapter talks about the theoretical and methodological foundations of differentiation and individualization of criminal responsibility. This chapter is about difference in the current legislation from the previous legislation with regard to differentiation and individualization of criminal responsibility. The next chapter talks about the categorization of malefactions in terms of formal and material differentiation of categories of them. This thesis focuses on the differentiation of criminal responsibility in terms of the classification of malefactors. Then the reader is familiarized with the differentiation of criminal sanctions, as a consequences of the differentiation of criminal responsibility. In conclusion is outlined subject of criminal responsibility of legal persons and its differentiation against personal responsibility. The last chapter briefly summarizes mainly individualization of criminal responsibility along the lines of the special part of Penal Code.

Obsah

Abstrakt.....	3
<i>Abstract</i>	4
Obsah	5
Úvod.....	7
1. Teoreticko-metodologické základy diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti	8
1.1. Trestná zodpovednosť a jej odlišnosť od iných právnych zodpovedností.....	9
1.2. Pojem trestná zodpovednosť	11
1.3. Zásady pre riešenie trestnej zodpovednosti	12
1.4. Diferenciácia trestnej zodpovednosti podľa predchádzajúcej právnej úpravy	15
2. Kategorizácia trestných činov	17
2.1. Prečin	19
2.2. Zločin	21
2.3. Obzvlášť závažný zločin.....	22
3. Klasifikácia subjektov trestných činov	23
3.1. Trestná zodpovednosť mladistvého páchatel'a.....	24
3.2. Trestná zodpovednosť nepríčetného páchatel'a	27
3.3. Trestná zodpovednosť recidivujúceho páchatel'a	29
4.2. Diferenciácia trestných sankcií	33
4.3. Základné zásady ukladania trestov	35
4.3.1. Zásada dodržiavania zákonnosti	36
4.3.2. Zásada individuálnej subjektívnej trestnosti.....	36
4.3.3. Zásada úmernosti trestu spáchanému trestnému činu	37
4.3.4. Zásada miery zavinenia a následku protiprávneho konania	38
4.3.5. Zásada samostatného, kumulatívneho a alternatívneho a absolútneho ukladania trestov	38
4.3.6. Zásada uplatnenia priťažujúcich a poľahčujúcich okolností	39
4.3.7. Zásada mimoriadneho zníženia trestu.....	40
4.3.8. Zásada upustenia od potrestania	43
4.3.9. Zásada na ukladanie trestov za viac spáchaných trestných činov.....	44
4.4. Základné zásady ukladania ochranných opatrení	45
4.5. Diferenciácia trestov	47

4.5.1. Diferenciácia trestu odňatia slobody a diferenciácia a individualizácia jeho výkonu.....	48
4.5.2. Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti pri ukladaní alternatívnych druhov trestov	50
4.5.3. Diferenciácia trestných sankcií, ktoré možno uložiť mladistvému páchatel'ovi.....	52
5. Trestná zodpovednosť právnických osôb	55
6. Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti podľa osobitnej časti Trestného zákona	57
Záver	60
Použitá literatúra	61

Úvod

Jednou z hlavných otázok trestného práva je diferenciácia trestnej zodpovednosti. Tvorí základ trestnoprávnej úpravy a je jedným z hlavných predpokladov aplikačnej činnosti justičných orgánov. Od diferenciácie trestnej zodpovednosti v značnej miere závisí efektívne pôsobenie trestného práva. Podmienky a predpoklady trestnej zodpovednosti musia byť v našom právnom poriadku zrozumiteľne a jasne stanovené, aby bolo možné vylúčiť ľubovoľný výklad trestnoprávnych noriem a aby sa tak inštitúty trestného práva nemohli zneužívať na poškodzovanie základných práv a slobôd občanov, ale aby účinne prispievali k ich ochrane.

Cieľom tejto práce je rozobrať teoretické základy diferenciácie trestnej zodpovednosti a zhodnotiť, či súčasnú diferenciáciu a individualizáciu trestnej zodpovednosti možno považovať za spravodlivú a postačujúcu, a či môže takáto právna úprava zaručiť primeraný a spravodlivý trest pre páchatel'a trestného činu. Pokúsim sa objasniť zásady pre riešenie trestnej zodpovednosti a zásady pre ukladanie trestov a ich dôležitosť pre diferenciáciu a individualizáciu trestnej zodpovednosti. Pokúsim sa ozrejmiť problematiku kategorizácie trestných činov a problematiku primárne formálneho poňatia trestného činu, ktoré je v súčasnosti v platnosti. Pokúsim sa objasniť aspoň teoretické základy diferenciácie trestnej zodpovednosti na základe klasifikácie subjektov trestných činov. V tejto práci sa venujem aj diferenciácii trestných sankcií, pretože zodpovedá diferenciácii trestnej zodpovednosti. V závere práce by som chcel oboznámiť čitateľa s problematikou zavádzania trestnej zodpovednosti právnických osôb a potrebu jej diferenciácie od trestnej zodpovednosti fyzických osôb.

1. Teoreticko-metodologické základy diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti

Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti patria k základným otázkam trestného práva. Chápeme ich ako základ trestnoprávnej úpravy a predpoklad aplikačnej činnosti orgánov činných v trestnom konaní. Usporiadanie systému hraníc a diferenciácie trestnej zodpovednosti v značnej miere ovplyvňujú efektívnosť pôsobenia trestného práva.¹

Považujem za dôležité najskôr ozrejmiť čo znamenajú pojmy diferenciácia a individualizácia. Vychádzajúc zo Slovníka cudzích slov môžeme konštatovať, že pojem diferenciácia znamená „proces rozrôžňovania, rozdeľovania, odstupňovania“² Vychádzajúc z toho môžeme povedať, že diferenciáciou trestnej zodpovednosti je jej rozdeľovanie a rozlišovanie na základe príslušných ustanovení Trestného zákona. O tom, ako je v ňom vyjadrená poviem v ďalších častiach tejto práce.

Pojem individualizácia môžeme definovať ako odlíšenie jednotlivca na základe jeho osobitostí od celku, a teda individualizovaný znamená byť odlíšený na základe určitých osobitných vlastností od celku.³ Individualizácia trestnej zodpovednosti nám teda umožňuje navzájom od seba odlíšiť určité kategórie páchatel'ov trestných činov.⁴

Zákonná diferenciácia je podkladom pre individualizáciu. Individualizáciu chápeme ako princíp diferenciácie trestnej zodpovednosti na základe naplnenia znakov skutkovej podstaty určitého trestného činu, ktorý odlišujeme od iných trestných činov ustanovených v osobitnej časti Trestného zákona.⁵

Odzrazom diferenciácie trestnej zodpovednosti v našom Trestnom zákone je diferenciácia trestov. Je uvedená v osobitnej časti Trestného zákona pri každej skutkovej podstate trestného činu a je určená dolnou a hornou hranicou trestu odňatia slobody alebo trestu odňatia slobody na doživotie. Hlavným cieľom diferenciácie trestov je možnosť jeho výberu pre páchatel'a takým spôsobom aby došlo čo najvhodnejším spôsobom k jeho náprave, prevýchove a resocializácii.⁶

¹ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 200

² Ivanová-Šalingová M., Maníková Z., Slovník cudzích slov, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Tretie revidované vydanie, Bratislava, 1990, str. 212

³ tamtiež str. 398

⁴ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 64 - 65

⁵ porov. tamtiež str. 201

⁶ porov. tamtiež str. 201

Len dobrá trestnoprávna úprava môže dosiahnuť efektívnu diferenciaciu trestnej zodpovednosti. Táto efektivita tiež závisí od konkrétnych spoločenských podmienok a doby, v ktorých sa táto právna úprava realizuje v praktickom živote. Diferenciácia aj individualizácia trestnej zodpovednosti zabezpečujú spravodlivosť i primeranosť trestu, ktorý bol uložený na základe preukázania viny a náležite zisteného skutkového stavu.⁷

1.1.Trestná zodpovednosť a jej odlišnosť od iných právnych zodpovedností

Pod pojmom zodpovednosť môžeme rozumieť nevyhnutnosť osoby zodpovedať za svoje správanie. Zodpovednosť je tiež právny inštitút, ktorý vyjadruje vzťah nositeľa právnych povinností, k inému subjektu, ktorý je oprávnený plnenie týchto povinností kontrolovať či posudzovať a vyvodzovať dôsledky alebo sankcie v prípade, ak tieto povinnosti nesplní.¹

Právnu zodpovednosť môžeme chápať v širšom a užšom zmysle slova. V širšom zmysle je to vzťah upravený právnymi normami medzi štátom a subjektmi práva, ktoré zodpovedajú pred štátom a spoločnosťou za dôsledné a svedomité plnenie právnych noriem a predpisov a povinností, ktoré na ne nadväzujú. V tomto zmysle je právna zodpovednosť obsahovou zložkou právneho vzťahu. Vzniká súčasne s právnou povinnosťou a vlastne vystupuje ako hrozba sankciou za porušenie právnej povinnosti. V tomto zmysle je teda právne zodpovedný ten, komu hrozí sankcia za porušenie povinnosti.²

V užšom zmysle je právnou zodpovednosťou následok za bezprostredné porušenie práva. Vzniká až pri samom porušení práva a predstavuje povinnosť znášať následky za toto porušenie. Je to právnymi normami upravený vzťah medzi štátnymi orgánmi a narušiteľom práva, ktorý má povinnosť strpieť sankciu ako následok za jeho protiprávne správanie. Takáto zodpovednosť sa nazýva aj právnou zodpovednosťou vo vlastnom zmysle a môžeme ju stotožňovať so sankčnou povinnosťou.³

⁷ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 201

¹ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 53

² porov. tamtiež str. 53

³ porov. tamtiež str. 53

Z aspektu jednotlivých druhov porušenia práva a sankcií, ktoré im zodpovedajú môžeme diferencovať viacero druhov právnych zodpovedností. Rozoznávame teda trestnú zodpovednosť, ďalej občianskoprávnou, administratívnoprávnou a disciplinárnu.⁴

Zásadným rozdielom medzi trestnou a občianskoprávnou zodpovednosťou je, že pri trestnej zodpovednosti ide o právny vzťah medzi štátom a delikventom, pričom v tomto vzťahu vystupujú tieto subjekty ako nerovnocenné resp. nie je medzi nimi vzťah rovnosti. Pri občianskoprávnej zodpovednosti majú účastníci tohto vzťahu rovnaké právne postavenie. To znamená, že žiadny účastník občianskoprávneho vzťahu nemôže autoritatívne vynútiť od druhého účastníka splnenie jeho povinnosti ale musí sa obrátiť na príslušný štátny orgán. Ďalší rozdiel možno vidieť v tom, že pri trestnej zodpovednosti ide výlučne o subjektívnu zodpovednosť vo všetkých prípadoch. Čo sa týka občianskeho práva, právna úprava v niektorých prípadoch nevyžaduje na vznik zodpovednosti porušenie primárnej povinnosti ale jej vznik viaže iba na existenciu určitej kvalifikovanej udalosti alebo správania vyvolávajúce účinok, ktoré právo nedovoľuje. Vtedy hovoríme o tzv. objektívnej zodpovednosti, ktorá je v trestnom práve vylúčená.⁵

Administratívnoprávna zodpovednosť sa svojou povahou najviac podobá trestnej zodpovednosti. Obidva druhy zodpovednosti nastupujú ak sa protiprávnym konaním naplnia znaky skutkovej podstaty verejnoprávneho deliktu. Obe tieto zodpovednosti vyvodzuje orgán verejnej moci, ktorý rozhoduje o vine a o treste, ktorý je prostriedkom štátneho donútenia. Rozdiel medzi nimi je v tom, za aké konanie sa zodpovednosť vyvodzuje. Pri trestnej zodpovednosti sa vyvodzuje zo spáchania súdnych deliktov resp. trestných činov a pri administratívnoprávnej zodpovednosti sa vyvodzuje zo spáchania správneho deliktu.⁶

Medzi súdnymi a správnymi deliktami je viacero diferenčných znakov, ktoré nám umožňujú odlišovať trestnú zodpovednosť od administratívnoprávnej. Rozdiel možno vidieť v subjekte deliktu. Kým trestná zodpovednosť môže byť vyvodená u nás len voči fyzickej osobe, administratívnoprávna zodpovednosť môže byť vyvodená aj voči právnickej osobe za podmienok ustanovených zákonmi. Toto kritérium je v poslednej dobe viac-menej orientačné, pretože v slovenských odborných kruhoch

⁴ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 54

⁵ porov. Lazar J. a kol.: Občianske právo hmotné, časť 1, Vydavateľstvo IURA Edition, 2010, str. 13

⁶ porov. Machajová J. a kol., Všeobecné správne právo, 5. aktualizované vydanie, Eurokódex, Bratislava, 2010, str. 247 - 251

silnejú argumenty pre zavedenie trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb aspoň pri niektorých trestných činoch. Ďalší rozdiel sa javí v objekte deliktu, pričom sa všeobecne zdôrazňuje, že objektom správneho deliktu je prevažne riadny výkon verejnej správy a objektom súdneho deliktu je najmä ochrana života, zdravia, majetku či bezpečnosti osôb. Toto hľadisko podľa mňa nemá všeobecnú použiteľnosť pretože vyvodzovanie zodpovednosti za priestupky proti občianskemu spolužitiu alebo proti majetku len sotva súvisí s výkonom verejnej správy. Na druhej strane objektom niektorých trestných činov je ochrana štátu či dokonca ochrana výkonu štátnej správy (napr. útok na verejného činiteľa, marenie výkonu úradného rozhodnutia, atď.). Významným diferenčným znakom je rozdiel v spoločenskej škodlivosti deliktu. Stupeň spoločenskej škodlivosti deliktu je vyjadrený jeho materiálnym znakom. Materiálny znak je veľmi vágny a umožňuje rôzny výklad. Aj keď v posledných rokoch prevažuje názor v prospech definovania deliktov výlučne pomocou formálnych znakov, nestalo sa tak ani po nedávnej rekodifikácii Trestného zákona, pretože prečin, ako jeden z druhov trestných činov, je stále definovaný kombináciou formálneho znaku a tzv. materiálneho korektívu.⁷ O problematike materiálneho korektívu poviem bližšie v nasledujúcej kapitole.

1.2. Pojem trestná zodpovednosť

Ako už bolo spomenuté, jedným z druhov právnych zodpovedností je aj trestná zodpovednosť. Ako právny vzťah slúži na realizáciu predmetu Trestného zákona a realizáciu funkcií trestného práva. Vzniká ako dôsledok porušenia noriem trestného práva. U nás je základom trestnej zodpovednosti spáchanie trestného činu. Jej systém a štruktúru tvoria základy trestnej zodpovednosti uvedené vo všeobecnej časti Trestného zákona a jej právnymi následkami sú najmä vina a trest.⁸

Pod pojmom trestná zodpovednosť chápeme normami trestného práva upravený vzťah medzi štátom a páchatel'om trestného činu, ktorým vyplýva povinnosť dodržiavať pravidlá stanovené Trestným zákonom. Ak dôjde k porušeniu pravidla trestnoprávnej normy, nastúpi štátne donútenie v podobe trestnej sankcie. Právnou skutočnosťou na vznik tohto vzťahu je teda spáchanie trestného činu resp. porušenie či

⁷ porov. Machajová J. a kol., Všeobecné správne právo, 5. aktualizované vydanie, Eurokódex, Bratislava, 2010, str. 253 - 257

⁸ porov. 60

ohrozenie záujmu chráneného Trestným zákonom. Táto zodpovednosť vzniká bezprostredne ako následok protiprávneho konania a jej realizácia spočíva v aplikačnej činnosti orgánov činných v trestnom konaní.⁹

1.3. Zásady pre riešenie trestnej zodpovednosti

Zásady pre riešenie trestnej zodpovednosti sú prvoradými pravidlami, ktorými sa justičné orgány riadia a podľa ktorých postupujú pri kvalifikácii skutkov a ich podrad'ovaní pod určité normy Trestného zákona. Ako pravidlá vychádzajú z Ústavy a trestnoprávnych noriem, cez ktoré sa realizujú jednotlivé funkcie trestného práva. Zásady pre riešenie trestnej zodpovednosti síce nie sú tak jednoznačne vymedzené ako zásady trestného konania v Trestnom poriadku, no sú v súlade s koncepciou a filozofiou nových trestných kódexov. Sú základnou smernicou pre normotvorbu, interpretáciu a aplikáciu trestnoprávnych noriem a umožňujú správne diferencovať a individualizovať trestnú zodpovednosť. Sú nevyhnutným predpokladom a právnou zárukou na splnenie účelu trestného konania.¹⁰

Zásady trestnej pre riešenie trestnej zodpovednosti možno rozdeliť do dvoch skupín:

- a) Zásady, ktoré sa využívajú pri zisťovaní podmienok a predpokladov trestnej zodpovednosti.
- b) Zásady, ktoré slúžia na vymedzenie hraníc právnej a trestnoprávnej zodpovednosti.¹¹

Ad. a) Do tejto skupiny patria:

- *Zásada zákonnosti* – Nullum crimen sine lége (žiadny trestný čin bez zákona)
- *Zásada primárne formálneho vymedzenia* – Vychádza z formálnych znakov trestného činu, ktoré sú pri prečine doplnené materiálnym korektívom. Zločin je vymedzený len na základe formálnych znakov.
- *Zásada individuálnej subjektívnej trestnej zodpovednosti* – Je vyjadrením fyzického zavineného vzťahu páchatel'a k naplneniu ďalších podmienok trestnej zodpovednosti. Táto zásada vymedzuje individuálnu trestnú zodpovednosť páchatel'a, spolupáchatel'a a účastníka trestného činu a konkretizuje subjekt pri

⁹ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 60 - 61

¹⁰ porov. tamtiež str. 61

¹¹ porov. tamtiež str. 62

niektorých trestných činoch, napríklad matka novonarodeného dieťaťa, vodič motorového vozidla, svedok, znalec, vojak atď.

- *Zásada zákazu retroaktivity v neprospech páchatel'a* – Je vyjadrená časovou pôsobnosťou a zásadou *nullum crimen sine lege proevia*, podľa ktorých je nutné trestnosť činu posudzovať podľa zákona účinného v čase, keď bol tento čin spáchaný. Podľa neskoršieho zákona sa trestná zodpovednosť páchatel'a posudzuje len vtedy ak je to pre neho priaznivejšie.
- *Zásada zákazu analógie v neprospech páchatel'a* – Jej účelom je zamedziť rozširovaniu podmienok trestnej zodpovednosti v neprospech páchatel'a a tým zhoršiť jeho postavenie za následky z konania, ktoré nezakladá trestný čin.
- *Zásada ne bis in idem* – Doslovne znamená: nie dvakrát v tej istej veci. Pri určovaní podmienok trestnej zodpovednosti má zabrániť tomu aby sa páchatel'ovi pri kvalifikácii trestného činu nepričítala jedna a tá istá okolnosť viackrát.
- *Zásada subsidiarity trestnej zodpovednosti* – Je pomocnou zásadou pri uplatňovaní represívnej funkcie trestného práva. Pri jej realizácii je potrebné vychádzať zo všeobecných princípov trestného práva, podľa ktorých trestná zodpovednosť má byť krajným, a teda posledným prostriedkom na ochranu vzťahov v spoločnosti, ktorým trestný zákon poskytuje ochranu. Trestnoprávne prostriedky sa teda použijú len vtedy ak na naplnenie ochrany zákonom chránených záujmov nestačia miernejšie právne alebo mimoprávne preventívne prostriedky.¹¹

Ad. b) Druhú skupinu tvoria:

- *Zásada diferenciácie trestnej zodpovednosti* – Je vyjadrená formálnymi znakmi skutkovej podstaty trestného činu. Na základe druhového objektu sú z hľadiska spoločenského významu záujmov chránených Trestným zákonom a osobitnej ochrany spoločenských vzťahov trestné činy diferencované do dvanástich samostatných hláv, prípadne do ich dielov osobitnej časti Trestného zákona. Trestný zákon diferencuje trestné činy na základe závažnosti na prečiny, zločiny a obzvlášť závažné zločiny a skutkové podstaty na základné, kvalifikované a privilegované. Podľa úprav formálnych znakov skutkových podstat ich diferencujeme na jednoduché a zložité a to buď alternatívne alebo kumulatívne. Trestné činy ďalej diferencujeme na základe konania na komisívne a omisívne, na základe zavinenia na úmyselné a nedbanlivostné, na základe následku na poruchové

¹² porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 62 - 64

a ohrozovacie a z časového hľadiska ich delíme na pokračujúce, hromadné a trváce. Táto zásada je teda spojená viac s objektívnymi znakmi skutkovej podstaty trestného činu a je zameraná najmä na represívnu sféru, čiže na podmienky a zákonné predpoklady trestnosti.

- *Zásada individualizácie trestnej zodpovednosti* – Táto zásada nám umožňuje odlíšiť určité kategórie páchatel'ov trestných činov a tiež umožňuje odlišovať formy trestnej činnosti alebo súčinnosti od iných foriem podľa zákonných podmienok a závažnosti páchatel'ovho konania. Na rozdiel od zásady diferenciacie trestnej zodpovednosti v sebe teda viac odráža subjektívne znaky skutkovej podstaty trestného činu. Subjekt trestného činu v trestné právo individualizuje ako fyzickú osobu, ktorá spáchala trestný čin pričom za toto konanie musí niesť trestnú zodpovednosť. Ak pri spolupáchateľstve niektorý zo spolupáchateľov vybočí zo spoločnej dohody a spácha pritom ešte iný trestný čin, musí sa zodpovedať aj za tento trestný čin na rozdiel od iných spolupáchateľov. Ak niekto zorganizuje trestný čin a spolu s ďalšími spolupáchateľmi ho aj spácha, individuálne sa mu pričíta aj táto forma účasti. Zásada individualizácie trestnej zodpovednosti je zameraná najmä na analýzu kriminality, skúmanie osobnosti páchatel'a, jeho pohnútky, príčiny a podmienky trestnej činnosti ako aj na jeho prevýchovné a preventívne aktivity.
- *Zásada kategorizácie deliktov* – Naše trestné právo vymedzuje podľa závažnosti a trestuhodnosti do dvoch kategórií, tzv. bipartície na prečiny a zločiny. Spodnú hranicu medzi priestupkom a prečinom vymedzuje materiálny korektív, na základe ktorého sa vyžaduje vyššia závažnosť ako nepatrná a pri mladistvých páchatel'och vyššia ako malá. Pri úmyselne spáchaných prečinoch nesmie horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody prekročiť päť rokov. Prečinom sú aj všetky trestné činy spáchané z neobstaranosti. Za zločin sú považované trestné činy, ktorých horná hranica trestnej sadzby prevyšuje päť rokov.
- *Zásada klasifikácie súdnych deliktov a ich páchatel'ov* – Používa sa na triedenie, hodnotenie a posudzovanie trestných činov na základe rôznych znakov do určitých skupín. Trestné činy tak môžeme deliť na prečiny ako trestné činy spáchané z neobstaranosti a trestné činy, ktorých trestná sadzba neprevyšuje päť rokov a na zločiny ako úmyselné trestné činy, ktorých hranica trestnej sadzby prevyšuje päť rokov alebo obzvlášť závažné zločiny ako trestné činy, pri ktorých sa vyžaduje aby horná hranica trestnej sadzby prevyšovala desať rokov. Páchatel'ov trestných činov

možno klasifikovať na tých, ktorí spáchali trestný čin po prvý raz a na tých, ktorí po odsúdení spáchajú ďalší trestný čin alebo opakovane spáchajú obzvlášť závažný zločin. Z hľadiska trestnej zodpovednosti možno páchatel'ov klasifikovať na privilegovaných, napríklad mladistvov alebo páchatelia so zníženou príčetnosťou, a na kvalifikovaných, napríklad recidivistov alebo tých, ktorí opakovane páchajú obzvlášť závažné trestné činy alebo môžeme páchatel'ov rozdeliť na tých, ktorí spáchali trestný čin úmyselne alebo z nedbanlivosti alebo na tých, ktorí spáchali prečin alebo zločin.¹³

1.4. Diferenciácia trestnej zodpovednosti podľa predchádzajúcej právnej úpravy

Efektívnosť pôsobenia trestného práva v boji s kriminalitou vo veľkej miere závisí od komplexnosti a efektívnosti právneho systému trestnej zodpovednosti. Aby trestné právo mohlo plniť svoje funkcie, musí byť regulované presným vymedzením hraníc, podmienok a predpokladov trestnej zodpovednosti. V novom Trestnom zákone došlo k úprave a doplneniu definícií skutkových podstat, zakladajúcich, rušiacich, znižujúcich, rozširujúcich alebo vylučujúcich trestnú zodpovednosť.¹³

Nový Trestný zákon sa vyznačuje, oproti predchádzajúcej právnej úprave, zvýšenou mierou kriminalizácie, a to napríklad znížením hranice trestnej zodpovednosti z pätnásť na štrnásť rokov, zavedením nepriamej trestnej zodpovednosti právnických osôb, zvýšením dolnej alebo hornej hranice trestu odňatia slobody u podaktorých skutkových podstat, a to nie len základných, ale aj kvalifikovaných.¹⁴ Podľa môjho názoru to ale nie je najefektívnejší spôsob boja s kriminalitou. Skôr by som navrhol sústrediť sa na prevenciu a na predchádzanie a zabraňovanie potenciálnej kriminality tak ako sa to deje vo vyspelých demokratických štátoch, než neustále sprísňovať podmienky trestnej zodpovednosti.

Rekodifikácia Trestného zákona sa radikálne dotkla aj základov trestnej zodpovednosti. Oproti predchádzajúcej právnej úprave odstránila, až na určité výnimky, materiálny znak trestného činu. Materiálny korektív sa ale z Trestného

¹³ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 64 - 66

¹³ porov. Baláž P., Formálne či formálno-materiálne vymedzenie trestného činu, Justičná revue, 57, 2005, č. 3, str. 307

¹⁴ porov. tamtiež str. 307

zákona nevytratil úplne, pretože zostal kritériom určujúcim hranicu medzi trestným činom resp. prečinom a inými správnymi deliktami resp. priestupkami a to tak, že v § 10 ods. 2 TZ sa uvádza, že o prečin sa nebude jednať v prípade, ak vzhľadom na spôsob akým bol čin vykonaný a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatel'a je jeho závažnosť nepatrná. V predchádzajúcej právnej úprave, konkrétne v § 3 ods. 4 Trestného zákona č. 140/1961 Zb. v znení neskorších predpisov, boli uvedené okolnosti ustanovené na diferencovanie trestných činov podľa stupňa nebezpečnosti činu pre spoločnosť. Podľa súčasného Trestného zákona slúžia na posúdenie typového stupňa závažnosti činu.¹⁵

Materiálne vymedzenie trestného činu sa teda zmenilo na primárne formálne, resp. na formálno-materiálne. Táto zmena podstatne zasiahla do dovtedajšieho systému nielen trestného práva hmotného, ale aj procesného, jeho zásad a inštitútov a to najmä tým, že vypustila materiálny znak v kategórii zločinu a čiastočne aj prečinu. Pri vymedzovaní hranice medzi prečinom a priestupkom zákonodarca vychádzal nie len z predchádzajúcej právnej úpravy ale aj z rakúskeho Trestného zákona, podľa ktorého je po materiálnej stránke trestným činom taký čin, ktorý je spoločensky škodlivý a po formálnej stránke ho vyjadruje jeho protiprávnosť, ktorej znaky sú uvedené v Trestnom zákone.¹⁶

Materiálny korektív sa využíva aj pri určovaní druhu a výmere trestu. V § 34 ods. 4 TZ sa uvádza, že pri určovaní druhu trestu a jeho výmery musí súd prihliadať najmä na spôsob spáchania činu a jeho následky, zavinenie, pohnútku, príťažujúce a poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť nápravy. Pri určovaní druhu trestu a jeho výmery podľa predchádzajúcej právnej úpravy súd prihliadal na stupeň nebezpečnosti činu pre spoločnosť, ktorý určovali kritériá uvedené v § 3 ods.4 predchádzajúceho Trestného zákona.¹⁷

V rámci rekodifikácie Trestného zákona došlo aj k zmene jeho systematiky. Podľa významu chránených práv a slobôd, ktoré sú prioritné pre spoločnosť, boli trestné činy utriedené do jednotlivých hláv a dielov.¹⁸

¹⁵ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 42 - 43

¹⁶ porov. Baláž P., Formálne či formálno-materiálne vymedzenie trestného činu, Justičná revue, 57, 2005, č. 3, str. 308

¹⁷ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 43

¹⁸ porov. tamtiež str. 44

K niektorým zmenám, ktoré sa týkajú diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti a trestov, a ktoré nastali po rekodifikácii Trestného zákona sa budem venovať aj v nasledujúcom výklade.

2. Kategorizácia trestných činov

Okrem zavedenia formálneho chápania trestného činu, bolo ďalšou významnou zmenou, ktorú priniesla rekodifikácia Trestného zákona, zavedenie novej kategorizácie trestných činov. Trestné činy sa od účinnosti zákona č. 300/2005 Z.z. delia na prečiny a zločiny. Táto zmena predstavuje obdobu bipartície, ktorá bola platná do 1.7.1990, kedy existovali dve kategórie – prečin a trestný čin. Od tohto obdobia až do 1.1.2006 platila v Slovenskej republike monopartícia trestných činov, čo v praxi znamenalo, že existoval iba trestný čin a jeho subkategória – obzvlášť závažný trestný čin.¹

Rozhodujúcim kritériom pre určenie jednotlivých kategórií trestných činov je ich typová závažnosť, ktorá je určená nepriamo a to formálnymi znakmi skutkových podstat a hornou hranicou trestnej sadzby trestu odňatia slobody, ktorý je možné uložiť za jednotlivé trestné činy. Pre definovanie príslušnej kategórie trestného činu, resp. prečinu alebo zločinu sú relevantné dve kritériá. Prvým z nich je úmysel alebo nedbanlivosť, pričom za prečin je pokladaný každý nedbanlivostný trestný čin. Druhým kritériom je výmera trestu odňatia slobody, ktorý možno za jednotlivý trestný čin uložiť podľa Trestného zákona. Nerozhoduje teda výmera trestu uložená súdom páchatel'ovi trestného činu ani minimálna hranica trestu, ktorý môže súd páchatel'ovi uložiť. Takéto delenie je jednoduchšie pre zaradenie do príslušnej kategórie prečinu alebo zločinu pretože nevychádza z hypotetických možností ale z konkrétnych ustanovení Trestného zákona.²

Myslím, že znovu zavedenie bipartície súdne trestných činov napomáha kvalitnejšej diferenciacii trestnej zodpovednosti, pretože umožňuje detailnejšie vyjadriť rozdielnú závažnosť trestných činov a s tým súvisiace hmotnoprávne, ale aj procesnoprávne následky.

Hmotnoprávnymi následkami bipartície sú:

¹ Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 56-57

² porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 47

- a) zachovanie možnosti použitia materiálneho znaku, resp. závažnosti činu označeného trestným činom výlučne pri prečine (§ 8, § 10 ods. 2, § 95 ods. 2 TZ)
- b) zločin je výlučne formálna kategória bez možnosti uplatnenia akéhokoľvek materiálneho znaku, a teda pri ňom neexistuje možnosť akéhokoľvek korigovania čisto formálnych náležitostí činu
- c) pri úprave trestnosti vývinových štádií trestného činu, keď príprava je trestná len pri zločine (§ 13 TZ) a pokus je trestný aj pri prečine aj pri zločine (§ 14 TZ)
- d) pri recidíve zločinu má táto skutočnosť vplyv na zvýšenie trestnej sadzby (§ 38 ods. 5, 6 TZ)
- e) ak sa ukladá trest za dva a viacero zločinov alebo za trestné činy z ktorých aspoň jeden je zločinom a druhý úmyselným prečinom, má táto skutočnosť vplyv na zvýšenie trestnej sadzby (tzv. asperačná zásada)
- f) niektoré tresty je možné uložiť len v prípade ak bol spáchaný prečin, napríklad trest povinnej práce či trest domáceho väzenia
- g) niektoré tresty je možné uložiť len v prípade ak bol spáchaný zločin, napríklad trest straty čestných titulov a vyznamenaní
- h) pri podmiennečnom prepustení z výkonu trestu odňatia slobody Trestný zákon ustanovuje odlišné podmienky pri prečine, pri zločine a pri obzvlášť závažnom zločine
- i) len pri prečinoch je možné upustenie od potrestania³

Procesnoprávnymi následkami bipartície sú najmä:

- a) rozlíšenie foriem trestného konania – skrátené vyšetrovanie vykonávajú orgány činné v trestnom konaní len pri prečinoch a vyšetrovanie v zásade vykonávajú len pri zločinoch, pričom o prečinoch sa vykonáva len v osobitných prípadoch ustanovených Trestným poriadkom
- b) určité odklony v trestnom konaní, teda podmiennečné zastavenie trestného stíhania a zmier sú možné len vtedy, ak bol spáchaný prečin
- c) obhajca obvineného môže byť za určitých okolností v trestnom konaní zastúpený advokátskym koncipientom. Advokátsky koncipient môže byť pri prečinoch činný aj pred súdom, pri zločinoch len v prípravnom konaní a pri obzvlášť závažných zločinoch nemôže byť činný vôbec⁴

³ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 48

⁴ porov. tamtiež str. 48 -49

2.1. Prečin

Podľa § 10 TZ sú pre definovanie pojmu prečin smerodajné dve rozhodujúce kritériá, jednak je ním zavinenie a jednak horná hranice trestnej sadzby. Do tejto kategórie preto patria všetky trestné činy, ktoré sú spáchané z nedbanlivosti, pričom je nepodstatné, či ide o nedbanlivosť vedomú alebo nevedomú. Čo sa týka druhého kritéria, sú do kategórie prečinov zaradené aj úmyselné trestné činy, za ktoré TZ ukladá hornú hranicu trestnej sadzby neprevyšujúcu 5 rokov. Keďže § 10 ods. 1 písm. b) TZ výslovne hovorí, že musí ísť o sadzbu uvedenú v osobitnej časti TZ, na zvýšenie alebo zníženie horných hraníc trestu odňatia slobody sa pri ukladaní trestu podľa všeobecnej časti TZ neprihliada. Pri dolóznych trestných činoch, ktoré sú podľa sadzby uvedenej v základnej skutkovej podstate prečinní, môže ísť v kvalifikovanej skutkovej podstate toho istého trestného činu o zločin, a to vtedy ak je v nej ustanovená sadzba trestu odňatia slobody prevyšujúca 5 rokov (napr. trestný čin podvodu podľa § 221 ods. 1, 2 je prečinom, avšak ten istý čin spáchaný kvalifikovaným spôsobom stanovenom v ods. 3 a 4 je už zločinom).³

V ustanovení § 10 ods. 2 TZ je zakotvená výnimka z formálneho chápania kategorizácie trestných činov. Znenie tohto paragrafu zavádza do formálneho chápania trestného činu možnosť uplatnenia tzv. *materiálneho korektívu*. Materiálny korektív znamená, že prečin má síce formálne znaky, teda znaky skutkovej podstaty trestného činu, no na korekciu neprimeranej tvrdosti formálneho prístupu možno v konkrétnom prípade použiť určité materiálne kritériá, ktoré keď sú zvážené a zistí sa nepatrná (a pri mladistvých podľa § 95 ods. 2 TZ aj malá) závažnosť prečinu, spôsobujú, že konkrétny čin nie je prečinom ale iba priestupkom. Materiálny korektív, v nadväznosti na § 8 TZ, je jedným zo zákonných znakov trestného činu, avšak výlučne prečinu.⁴

Pre účinnú diferenciaciu trestnej zodpovednosti musí byť obligatórne zvažovaná závažnosť každého konania, ktoré vykazuje formálne znaky prečinu. Zákon neponecháva ľubovôľu orgánom činným v trestnom konaní alebo súdu, či bude alebo nebude posudzovať závažnosť prečinu. Pri určovaní závažnosti prečinu je nevyhnutné mať na zreteli, že materiálny korektív je určený súborom viacerých skutočností, ktoré je potrebné zvážiť v každom jednom prípade ako celok aj keď v každom konkrétnom

³ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 49

⁴ porov. tamtiež str. 50

prípade môže byť ich pomer a vzájomný vzťah medzi nimi rôzny. Materiálny korektív je určený:

- a) Spôsobom vykonania činu
- b) Následkami činu – s následkom je úzko spätý význam samotného chráneného záujmu. Ten čím je väčší inklinuje k vyššej závažnosti prečinu, a naopak.
- c) Okolnosťami, za ktorých bol čin spáchaný – bude sa jednať najmä o zváženie poľahčujúcich a priťažujúcich okolností
- d) Mierou zavinenia páchatel'a
- e) Pohnútkou páchatel'a.⁵

Je teda jasné, že stupeň závažnosti nie je možné vyjadriť konkrétne ale iba po dostatočnom zvážení príslušných orgánov činných v trestnom konaní a súdu všetkých okolností spáchania skutku. Tie by mali tieto taxatívne vymedzené skutočnosti dôsledne zhodnotiť a na ich základe diferencovať trestnú zodpovednosť páchatel'a prečinu, a teda vyjadriť sa či v konkrétnom prípade ide o prečin, alebo nie.⁶

Považujem za dôležité zdôrazniť, že kritériá závažnosti prečinu sa netýkajú všetkých obligatórnych znakov skutkovej podstaty trestného činu. Pri subjekte trestného činu, v súlade z ústavnou zásadou rovnosti všetkých pred zákonom, nie je možné uplatniť toto kritérium s výnimkou niektorých okolností týkajúcich sa osoby a vyjadrených v poľahčujúcich okolnostiach (§ 36 TZ). Tak isto je nepotrebné hodnotiť aj objekt trestného činu vzhľadom k tomu, že ho určuje priamo zákon. Významnými obligatórnymi znakmi skutkovej podstaty trestného činu z hľadiska hodnotenia závažnosti protiprávneho konania sú objektívna a subjektívna stránka. Práve tie dávajú možnosť dostatočne diferencovať stupeň závažnosti spáchaného prečinu.⁷

U osoby, ktorú Trestný zákon označuje ako mladistvú, prichádza do úvahy podobné použitie materiálneho korektívu. Ak spácha prečin mladistvý, ku kritériám uplatňovaným v zmysle § 10 ods. 2 TZ sa k nim pridáva ešte poznanie osoby mladistvého z hľadiska stupňa jeho rozumového a mravného vývoja, pričom je nutné posúdiť do akej miery vnímal závažnosť svojho konania. Tá musí byť vyššia ako malá aby jeho konanie mohlo byť posudzované ako prečin (§ 95 ods. 2 TZ).⁸

⁵ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 51

⁶ porov. tamtiež str. 51

⁷ porov. tamtiež str. 52

⁸ tamtiež str. 52

Myslím, že čiastočné vylúčenie materiálneho korektívu z našej trestnoprávnej úpravy nebolo najšťastnejším riešením. Obávam sa že takáto diferenciácia nie je celkom spravodlivá, pretože konanie, ktorého závažnosť v skutočnosti nebude až taká veľká, no zároveň naplňa formálne znaky zločinu, bude vždy postihované ako zločin, resp. závažnejšia forma trestného činu. Nemyslím si teda, že následne uložený trest bude v každom prípade spravodlivý a primeraný. Považujem za pozitívne aspoň ponechanie materiálneho korektívu pri prečine pretože umožňuje efektívnejšie uplatniť také ciele, akými sú dekriminalizácia a depenalizácia. Otázne len zostáva či sa to v praxi nezneužíva v prospech resp. v neprospech páchatel'a prečinu.

2.2. Zločin

Túto kategóriu trestných činov vymedzuje § 11 TZ. Už z jeho samotného názvu je jasné, že sa jedná o závažnejší trestný čin ako je prečin, čomu nasvedčuje aj jeho vymedzenie. Je tomu tak najmä preto, lebo jeho spáchaním sú spôsobené závažnejšie následky na záujmoch chránených zákonom. Za zločin sa považuje úmyselný trestný čin, za ktorý Trestný zákon umožňuje uloženie trestu odňatia slobody s hornou hranicou trestnej sadzby presahujúcou päť rokov.⁹

Hlavným kritériom na vymedzenie rozdielu medzi prečinom a zločinom je dolná hranica trestnej sadzby pri zločine, resp. horná hranica pri prečine. Táto hranica je daná osobitnou časťou Trestného zákon, a nie tým, aký trest by sa mohol uložiť pri uplatnení priťažujúcich či poľahčujúcich okolností. Na rozdiel od prečinov akékoľvek uplatnenie materiálneho korektívu na korigovanie formálneho znaku je vylúčené.¹⁰

Z dikcie ustanovenia § 11 ods. 2 TZ je zrejmé, že zločinom môže byť aj trestný čin, ktorý je v základnej skutkovej podstate prečinom. Je potrebné zdôrazniť, že tento trestný čin musí byť v základnej skutkovej podstate úmyselný. Ak k takému prečinu pristúpia okolnosti, ktoré podmieňujú použitie vyššej trestnej sadzby, resp. pôjde o kvalifikovanú skutkovú podstatu trestného činu s trestnou sadzbou prevyšujúcou päť rokov, stane sa táto kvalifikovaná skutková podstata zločinom. Aj keď kombinácia prečinu a zločinu v jednom paragrafe nie je tradičná, je určite opodstatnená. Keby zákonodarca chcel dolózny trestný čin charakterizovať v jednom ustanovení ako prečin

⁹ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 58

¹⁰ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 54

a v druhom ustanovení rovnaký čin len s pribudnutím kvalifikačných znakov skutkovej podstaty ako zločin došlo by k neúmernému rozšíreniu skutkových podstat trestného činu, a tým aj rozsahu celej osobitnej časti Trestného zákon.¹¹

Problematické môže byť určenie, či sa jedná o prečin alebo o zločin kvalifikovanej skutkovej podstaty v prípade, ak základná skutková podstata vždy pri prečine predpokladá úmyselné aj nedbanlivostné zavinenie. V takom prípade je potrebné vychádzať zo samotného skutku. Ak z neho vyplýva nedbanlivostné zavinenie základnej skutkovej podstaty, pôjde o prečin aj v kvalifikovanej skutkovej podstate aj keď horná hranica trestnej sadzby prevyšuje päť rokov. Ak je však základná skutková podstata zavinená úmyselne, pri kvalifikovanej skutkovej podstate s hornou hranicou trestnej sadzby prevyšujúcou päť rokov už pôjde o zločin, pričom je irelevantné, že kvalifikačný znak bol zavinený nedbanlivostne.¹²

Podľa názoru viacerých odborníkov, ku ktorému sa prikláňam aj ja, je v dikcii § 11 ods. 2 TZ terminologická chyba. Uvádza sa v ňom: „O zločin ide aj vtedy, ak v prísnejšej skutkovej podstate prečinu spáchaného úmyselne je ustanovená horná hranica trestnej sadzby prevyšujúca päť rokov“¹³. Myslím, že v prípade ak ide o úmyselné konanie páchatel'a, ktoré Trestný zákon umožňuje sankcionovať vyššou trestnou sadzbou ako je päť rokov už samo o sebe nie je prečinom, a preto by som navrhol v tomto ustanovení zmeniť pojem „prečin“ na pojem „trestný čin“.

2.3. Obzvlášť závažný zločin

Pri obzvlášť závažnom zločine treba na začiatok zdôrazniť, že sa nejedná o samostatnú kategóriu trestných činov ale len o subkategóriu zločinu. Určujúcim kritériom zaradenia trestného činu do tejto subkategórie je dolná hranica trestnej sadzby, ktorá musí byť najmenej desať rokov, pričom tak ako pri prečine a zločine, sa neprihliada na prípadné zvyšovanie či znižovanie trestnej sadzby podľa všeobecnej časti TZ ale rozhodná je len sadzba uvedená v osobitnej časti TZ.¹⁴

Tieto trestné činy predstavujú z celospoločenského hľadiska mimoriadne nebezpečenstvo, preto ich zákonodarca zavedením tejto subkategórie odlíšil od

¹¹ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 54

¹² tamtiež str. 55

¹³ § 11 ods. 2 zákona č. 300/2005 Trestný zákon Z.z. v znení neskorších predpisov

¹⁴ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 55

protiprávných činov, ktoré nevyžadujú osobitné postupy v trestnom konaní alebo pri ukladaní trestov. Obzvlášť závažné zločiny pochopiteľne vyžadujú osobitný prístup a objektívne a prísne potrestanie ich páchatel'ov. Označenie určitého skutku ako obzvlášť závažného zločinu má viaceré trestnoprávne následky, napr. pri diferenciacii výkonu trestu odňatia slobody je páchatel' zaradený do maximálneho stupňa stráženia.¹⁵

Pojmy prečin a zločin je potrebné využívať takým spôsobom aby sme dôsledne diferencovali jednotlivé kategórie trestných činov, individualizovali podmienky trestnej zodpovednosti a klasifikovali ich a ich páchatel'ov do určitých skupín podľa zákonných znakov.¹⁶

3. Klasifikácia subjektov trestných činov

Pre diferenciaciu a individualizáciu trestnej zodpovednosti je dôležitá aj dôsledná klasifikácia subjektov trestných činov. V zmysle už spomínanej zásady klasifikácie súdnych deliktov a ich páchatel'ov možno rozlišovať trestnú zodpovednosť mladistvých páchatel'ov, páchatel'ov so zmenšenou pričetnosťou, dospelých páchatel'ov, recidivistov a obzvlášť závažných recidivistov. Najmä pri trestnom stíhaní mladistvých páchatel'ov ako privilegovaných subjektov a pri stíhaní recidivistov ako kvalifikovaných subjektov sa stretávame s viacerými odchýlkami trestnej zodpovednosti.¹

Skôr než prejdem ku klasifikácii páchatel'ov trestných činov, musím objasniť samotný pojem páchatel'. Odpoveď na túto otázku nachádzame v § 19 ods. 1 Trestného zákona kde sa uvádza že: „Páchatel'om trestného činu je ten, kto trestný čin spáchal sám.“² Podľa slovenského trestného práva môže byť páchatel'om trestného činu iba fyzická osoba. Aj keď pri rekodifikácii Trestného zákona v roku 2005 bol predložený návrh na zavedenie trestnej zodpovednosti aj právnických osôb, NR SR tento návrh neschválila.³

Snahy zaviesť trestnú zodpovednosť právnických osôb ale naďalej prevládali a tak zákonodarca prijatím zákona č. 224/2010 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č.

¹⁵ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 55

¹⁶ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 78

¹ porov. tamtiež str. 65 - 66

² § 19 ods. 1 zákona č. 300/2005 Trestný zákon Z.z. v znení neskorších predpisov

³ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 69

300/2005 Z.z. zaviedol do nášho právneho poriadku tzv. nepravú trestnú zodpovednosť právnických osôb, o ktorej si povieme v nasledujúcom výklade.⁴

3.1. Trestná zodpovednosť mladistvého páchatel'a

Riešenie otázky trestnej zodpovednosti mladistvých páchatel'ov vyžaduje špecifický a diferencovaný prístup oproti dospelým páchatel'om a to vzhľadom na telesné a najmä duševné zvláštnosti mládeže. Trestnú zodpovednosť mladistvých páchatel'ov upravuje štvrtá hlava všeobecnej časti trestného zákona, pričom táto hlava je založená na vzťahu špeciality k ostatným ustanoveniam Trestného zákona. Týmto spôsobom je konkretizovaný ústavný princíp osobitnej starostlivosti o mládež. Osobitný prístup k mladistvému páchatel'ovi nachádzame nie len v hmotnoprávných ustanoveniach Trestného zákona, ale aj v procesnoprávných ustanoveniach Trestného poriadku, ktoré sa vyznačujú určitými špecifikami.⁵

Za mladistvého páchatel'a Trestný zákon považuje osobu, ktorá v čase spáchania trestného činu dovŕšila štrnásť rokov a neprekročila osemnásť rokov svojho veku. V tomto zmysle je mladistvým ten, kto sa dopustil konania, ktoré má znaky trestného činu v čase odo dňa nasledujúcom po dni jeho štrnástych narodenín až po deň svojich osemnástych narodenín. Dňom nasledujúcim po dni jeho osemnástych narodenín sa táto osoba stáva plne trestne zodpovednou.⁶

Trestný zákon dolnú vekovú hranicu mladistvého páchatel'a vymedzuje negatívnym spôsobom a to tak, že nie je trestne zodpovedný ten, kto nedovŕšil štrnásť rok svojho veku. Ak by takáto osoba spáchala čin, ktorý vykazuje znaky trestného činu. Vtedy nehovoríme, že táto osoba spáchala trestný čin ale hovoríme že spáchala čin inak trestný, pretože nie sú naplnené všetky znaky skutkovej podstaty trestného činu, v tomto prípade subjektu. V takom prípade neprichádza do úvahy trestné stíhanie tejto osoby ale je možné uloženie ochrannej výchovy v občianskoprávnom konaní za podmienok ustanovených v § 105 Trestného zákona.⁷

⁴ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 79

⁵ porov. tamtiež str. 188

⁶ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 611

⁷ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 81

Ako už bolo spomenuté, za mladistvého páchatel'a sa považuje osoba, ktorá sa dopustila konania, ktoré vykazuje znaky trestného činu najneskôr v deň dovŕšenia svojich osemnástych narodenín. Tento deň náš Občiansky zákonník spája so vznikom spôsobilosti na právne úkony resp. s nadobudnutím plnoletosti. Občiansky zákonník pripúšťa aj možnosť nadobudnutia plnoletosti aj skôr ako dňom osemnástych narodenín a to uzavretím manželstva. Musím podotknúť, že nadobudnutie plnoletosti uzavretím manželstva je z hľadiska trestnej zodpovednosti irelevantné.⁸

Z hľadiska diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti je nutné spomenúť osobitnú kategóriu mladistvých páchatel'ov. Mám na mysli tých páchatel'ov, ktorý síce dovŕšili štrnásť rok no neprekročili pätnásť rok svojho veku. U mladistvého mladšieho ako pätnásť rokov, ktorý spáchal čin vykazujúci znaky trestného činu sa bude vždy individuálne skúmať úroveň jeho rozumovej a mravnej vyspelosti. Taký páchatel' bude trestne zodpovedný len vtedy, ak dosiahol takú rozumovú a mravnú vyspelosť, že dokázal rozpoznať protiprávnosť svojho konania a bol spôsobilý toto svoje konanie aj ovládať.⁹

Ustanovenie § 95 ods. 1 Trestného zákona predstavuje osobitnú právnu úpravu skúmania príčetnosti páchatel'a na rozdiel od všeobecnej úpravy zakotvenej v § 23 Trestného zákona kde je zakotvená nepríčetnosť ako okolnosť vylučujúca trestnú zodpovednosť. V kategórii páchatel'ov vo veku medzi štrnástym a pätnástym rokom veku môže byť rozpoznávací a ovládacia schopnosť ovplyvnená dvojakým spôsobom, a to buď duševnou poruchou, pričom psychický stav je skúmaný znalcom len v prípade pochybností o duševnom zdraví páchatel'a, alebo úrovňou rozumovej a mravnej vyspelosti páchatel'a, pričom táto úroveň sa pri tejto kategórii páchatel'ov musí skúmať vždy obligatórne.¹⁰

Individuálna duševná vyspelosť predstavuje korektív na určenie trestnej zodpovednosti mladistvých. Trestný zákon vyžaduje, aby bol mladistvý schopný uvedomiť si, že jeho konanie hrubo odporuje normám spoločnosti alebo aby bol schopný prislúchajúcim spôsobom usmerniť svoje správanie. Toto objasnenie stupňa rozumovej a mravnej vyspelosti je dôležité nielen z hľadiska výberu prostriedkov na

⁸ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 611

⁹ porov. Prikryl O.: Mladiství v trestnom práve, 1. vydanie, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2006, Bratislava, str. 51

¹⁰ porov. tamtiež str. 52

jeho nápravu ale aj pre zistenie, či konanie, ktorého sa dopustil, nie je málo závažné, a teda mladistvý zaň nie je trestne zodpovedný.¹¹

Pri posudzovaní trestnej zodpovednosti mladistvého je potrebná dôsledná individualizácia jeho zodpovednosti, a teda je nutné prihliadať najmä na osobu páchatel'a. Keďže mladistvý je osobou bez dostatočných životných skúseností, má táto skutočnosť mimoriadny význam pri určovaní závažnosti činu a pri vyvodzovaní jeho trestnej zodpovednosti.¹²

Hoci Trestný zákon ustanovuje zásadu, že trestne zodpovedným sa páchatel' stáva nadobudnutím štrnásteho roku svojho veku, existuje z tejto zásady zákonná výnimka. Podľa § 22 ods. 2 Trestného zákona trestne zodpovedným nie je páchatel', ktorý spáchal trestný čin sexuálneho zneužívania podľa § 201 TZ a nedovíril pätnásť rok svojho veku. Z toho vyplýva že taký trestný čin môže spáchať len fyzická osoba, ktorá, sa dopustila predmetného konania najskôr v deň nasledujúci po dni jej pätnástych narodenín.¹³

Trestný zákon v § 95 ods. 2 zavádza významný dekriminalizačný inštitút, ktorý mladistvého páchatel'a do určitej miery zvýhodňuje pred dospelým páchatel'om. Jedná sa o stanovenie menšieho stupňa závažnosti spáchaných prečinov. Kým o dospelého páchatel'a, ako som už spomínal, musí byť závažnosť vyššia ako nepatrná, u mladistvého páchatel'a musí byť závažnosť spáchaného prečinu vyššia ako malá. Cieľom tejto úpravy je postihovať mladistvého páchatel'a v užšom rozsahu než je tomu u dospelých páchatel'ov.¹⁴

U mladistvého pri určovaní stupňa závažnosti prečinu je potrebné vychádzať zo zákonom stanovených kritérií v § 10 ods. 2 trestného zákona, a to spôsobu vykonania činu a jeho následkov, okolností za ktorých bol tento čin spáchaný ako aj mieru zavinenia a pohnútku páchatel'a. Na posúdenie závažnosti konania mladistvého páchatel'a sú veľmi významné všetky tieto okolnosti a nie je možné sa sústreďovať len na niektoré z nich. Tak isto významnou okolnosťou je aj osoba páchatel'a. Pre určenie stupňa závažnosti prečinu spáchaného mladistvým, má význam aj fakt, že sa jedná o osobu bez dostatočných životných skúseností a jej dospievanie je sprevádzané

¹¹ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 189

¹² porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 613

¹³ porov. Prikryl O.: Mladiství v trestnom práve, 1. vydanie, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2006, Bratislava, str. 51

¹⁴ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 189 - 190

viacerými zmenami celej osobnosti. Tieto okolnosti môžu mať tak isto vplyv na hodnotenie pohnútky jeho konania.¹⁵

Hranica trestnej zodpovednosti je u mladistvého daná len modifikovaným materiálnym korektívom. Formálne znaky trestného činu u takejto osoby nemožno vykladať odlišne, to znamená, že pre neho platia tak isto ako pre dospelého páchatel'a.¹⁵

V súvislosti s mladistvým náš Trestný zákon pozná aj pojem osoba blízka veku mladistvých. Je ňou osoba, ktorá dosiahla vek osemnásť rokov a neprekročila vek dvadsaťjeden rokov. Táto skutočnosť síce nezakladá špeciálnu kategóriu páchatel'ov trestných činov, no je možné, v prípade ak taká osoba spáchala trestný čin, ju považovať v zmysle § 36 písm. d) za poľahčujúcu okolnosť.¹⁷

Je možné ju vziať do úvahy len vtedy, ak táto okolnosť mala vplyv na rozumovú a vôľovú spôsobilosť osoby tohto veku, a teda mala vplyv na spáchanie trestného činu. Môže tomu tak byť napríklad v otázkach platenia daní, pretože taká osoba nemusí byť v týchto otázkach ešte dostatočne spoločensky uvedomelá.¹⁸

3.2. Trestná zodpovednosť nepríčetného páchatel'a

Z hľadiska príčetnosti subjektu trestného činu môžeme diferencovať medzi trestnou zodpovednosťou príčetného páchatel'a, ktorý je plne trestne zodpovedný za svoje konanie a páchatel'a nepríčetného, ktorý za svoje konanie trestne zodpovedný nebude. Príčetnosť je jednou z podmienok na naplnenie znaku trestne zodpovedného páchatel'a. Pod pojmom príčetnosť môžeme rozumieť spôsobilosť byť páchatel'om trestného činu vzhľadom na jeho duševné schopnosti.¹⁹

Aj keď Trestný zákon nevymedzuje pojem príčetnosť, zákonodarca zvolil negatívny prístup k tomuto pojmu a definuje len pojem nepríčetnosť. Nepríčetným páchatel'om je taký, ktorý pre duševnú poruchu v čase spáchania činu inak trestného nemohol rozpoznať jeho protiprávnosť alebo nemohol svoje konanie ovládať. Aby mohla byť vylúčená trestná zodpovednosť páchatel'a je nutné súčasné naplnenie troch

¹⁵ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 613

¹⁵ porov. tamtiež str. 613

¹⁷ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 189

¹⁸ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 292 - 293

¹⁹ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 70

podmienok uvedených v § 23 TZ. Sú nimi duševná porucha, čas spáchania činu inak trestného a neschopnosť rozpoznať protiprávnosť tohto činu alebo ovládať svoje konanie.²⁰

Ak páchatel' trpí duševnou poruchou, neznamená to, že ho to automaticky zbavuje trestnej zodpovednosti. Za svoje konanie nezodpovedá len ako ho duševná porucha zbavuje možnosti rozpoznať protiprávnosť svojho konania alebo možnosti svoje konanie ovládať, prípadne za naplnenia oboch týchto podmienok, v čase spáchania činu. Pojem príčetnosť a pojem duševné zdravie nie sú identické, lebo aj osoba, ktorá trpí duševnou poruchou, je trestne zodpovedná, ak má v čase spáchania činu ovládaciú alebo rozpoznávaciu schopnosť.²¹

Otázka posudzovania nepríčetnosti je právnou otázkou, aj keď problematika duševných porúch a ich vplyvov na ľudské konanie je predmetom skúmania psychiatrie. O nepríčetnosti páchatel'a rozhodujú orgány činné v trestnom konaní, pričom pri jej posudzovaní vychádzajú najmä zo záverov obsiahnutých v znaleckom posudku. Pozbavenie alebo obmedzenie spôsobilosti na právne úkony podľa noriem občianskeho práva tiež nie je určujúce pre posúdenie nepríčetnosti. Osoba, ktorú súd pozbavil spôsobilosti na právne úkony môže byť príčetná v čase spáchania činu.²²

Posúdenie trestnej zodpovednosti z hľadiska nepríčetnosti má veľký význam čas spáchania činu. Osoba môže byť nepríčetná pred spáchaním trestného činu, počas páchania alebo po jeho spáchaní. Ak by nepríčetnosť páchatel'a nastala až po spáchaní trestného činu, bol by za tento čin trestne zodpovedný. Táto skutočnosť by však mala procesný význam. Bola by dôvodom na prerušenie trestného stíhania, lebo obvinený by nebol schopný pochopiť zmysel trestného stíhania.²³

Pri diferenciacii trestnej zodpovednosti na základe nepríčetnosti páchatel'a považujem za dôležité spomenúť aj stav zmenšenej príčetnosti, pri ktorom je podstatne znížená schopnosť páchatel'a ovládať svoje konanie alebo rozpoznať protiprávnosť činu. Ak bol trestný čin spáchaný v stave zmenšenej príčetnosti, trestná zodpovednosť páchatel'a nie je vylúčená, avšak táto skutočnosť má význam najmä pri rozhodovaní o treste. Zmenšená príčetnosť nie je poľahčujúca okolnosť. Ak súd rozhoduje o treste a

²⁰ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 79 -80

²¹ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 153

²² porov. tamtiež str. 153 -154

²³ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 71

jeho výške pre páchatel'a, ktorý konal v stave zmenšenej príčetnosti, musí svoje rozhodovanie spojiť s úvahou o možnosti uloženia ochranného liečenia, ktoré mu môže byť uložené popri treste alebo namiesto trestu, ak je to účinnejšie než trest z hľadiska ochrany spoločnosti a nápravy páchatel'a.²⁴

Páchatel', ktorý sa do stavu nepríčetnosti priviedol hoci aj z nedbanlivosti pozitím alebo aplikáciou návykovej látky, nebude priamo zodpovedný za následok, ktorý spôsobil v nepríčetnosti ale bude postihnutý v zmysle § 363 TZ za trestný čin opilstva za splnenia podmienok tohto ustanovenia. Ak sa páchatel' priviedol do stavu nepríčetnosti s úmyslom spáchať trestný čin, tzv. pitie na „guráž“, pôjde v tomto prípade o tzv. *actio libera in causa dolosa* a páchatel'a tak nebude trestne zodpovedný za trestný čin opilstva ani naňho nemožno použiť ustanovenie § 23 TZ ale bude trestne zodpovedný za trestný čin, ktorý spáchal, hoci nepríčetný. Zodpovednosť takého páchatel'a treba posudzovať podľa doby kedy bol páchatel' príčetný a kedy sa úmyselne uvádzal do stavu nepríčetnosti.²⁵

3.3. Trestná zodpovednosť recidivujúceho páchatel'a

Recidíva predstavuje závažný prípad mnohosti trestnej činnosti. Predstavuje spáchanie dvoch alebo viacerých trestných činov tým istým páchatel'om. Z trestnoprávneho hľadiska pod pojmom recidíva rozumieme situáciu, keď sa páchatel' dopustí ďalšieho trestného činu potom, ako bol za predchádzajúci trestný čin právoplatne odsúdený. Súd, ktorý ukladá trest páchatel'ovi, ktorý opäť spáchal trestný čin musí brať do úvahy okolnosť, že ani predchádzajúce odsúdenie nevedlo páchatel'a k náprave. Kriminálna minulosť páchatel'a vypovedá o tom ako bude naňho pôsobiť uložený trest. Pri posudzovaní recidívy je nutné prihliadnuť na povahu predchádzajúcej trestnej činnosti, na časový odstup od posledného potrestania, na celkový spôsob života páchatel'a a na pohnútku jeho ďalšej trestnej činnosti, a to najmä z hľadiska, či spáchanie trestného činu neovplyvnila tá istá pohnútko ako pri predchádzajúcom spáchanom trestnom čine.²⁶

²⁴ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 154

²⁵ porov. tamtiež str. 154

²⁶ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 139 - 141

Protiprávne konanie recidivistu je nebezpečnejšie pre spoločnosť než protiprávne konanie prvopáchatel'a, pretože opakovane pácha trestnú činnosť potom, čo už bol odsúdený a jeho náprava sa uložením predchádzajúceho trestu neprejavila pozitívne.²⁷ Považujem preto za nevyhnutné pri posudzovaní trestnej zodpovednosti recidivistu pristupovať k nej diferencovane od trestnej zodpovednosti prvopáchatel'a a individualizovať ju najmä pri určovaní trestu, ktorý by mal byť vyšší vzhľadom k tomu, že ide závažnejšie konanie.

Individualizácia trestnej zodpovednosti recidivistov zločinov je diferencovaná od trestnej zodpovednosti recidivistov obzvlášť závažných zločinov alebo obe tieto formy od všeobecnej recidívy. Táto diferenciácia sa vyznačuje rôznymi právnymi účinkami pre jednotlivé formy recidívy.²⁸

V prípade všeobecnej recidívy možno aplikovať ustanovenie § 37 písm. m), podľa ktorého je spáchanie trestného činu, v čase keď už bol páchatel' za trestný čin odsúdený, pričom tresty vyplývajúce z tohto odsúdenia nie sú zahladené, považované za priťažujúcu okolnosť, čo podstatným spôsobom ovplyvňuje výmeru trestu. Prihliadanie súdu na túto priťažujúcu okolnosť je fakultatívne, podľa povahy predchádzajúceho odsúdenia (napr. ide o úmyselný ekonomický trestný čin a predchádzajúce odsúdenie sa týkalo nedbanlivostného ublíženia na zdraví pri dopravnej nehode).²⁹

Súd aplikuje ustanovenia o recidíve ako priťažujúcej okolnosti ak sú dané materiálne podmienky recidívy. V právnej praxi musí súd v tejto súvislosti zobrať do úvahy:

- druh, povahu a závažnosť predchádzajúceho a nového trestného činu, motívu trestnej činnosti, počet trestných činov, frekvenciu odsúdenia, uložené a odpykané tresty a ich vplyv na páchatel'a, dobu, ktorá uplynula od predchádzajúceho odsúdenia ako aj spôsobu života páchatel'a v tejto dobe,
- vnútorný vzťah medzi predchádzajúcim a novým trestným činom, najmä či ich nespája rovnaká pohnútko alebo negatívne povahové črty páchatel'a alebo pretrvávajúci negatívny postoj páchatel'a k spoločnosti a jej hodnotám,

²⁷ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 149

²⁸ porov. tamtiež str. 200

²⁹ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 299

- celková osobnosť páchateľa a jeho spôsob života, ktoré v súvislosti s vyššie spomenutými okolnosťami budú vytvárať buď, predpoklad, že páchateľ bude pravdepodobne pokračovať v trestnej činnosti a teda odsúdenie zakladá priťažujúcu okolnosť recidívy, alebo možno dôvodne predpokladať, že trestné činy sú len ojedinelou výnimkou v riadnom živote páchateľa a nie sú prejavom protispoločensky zameranej osobnosti páchateľa, kedy nie sú splnené materiálne podmienky recidívy podľa ustanovenia § 37 písm. m).³⁰

Ďalším významom recidívy je skutočnosť, že je okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby vo vyjadrení kvalifikovaných skutkových podstatí niektorých trestných činov. Táto skutočnosť je relevantná pri posudzovaní otázky viny páchateľa a pri ukladaní trestu za predpokladu dodržania zásady zákazu dvojitého pričítania.³¹ Páchateľ teda môže byť potrestaný iba raz za naplnenie určitého znaku skutkovej podstaty trestného činu. Určitú okolnosť je možné najprv použiť ako znak základnej skutkovej podstaty a až potom ako kvalifikačný znak podmieňujúci použitie vyššej trestnej sadzby a až následne ako priťažujúcu či poľahčujúcu okolnosť.³²

Pri trestnom postihu recidívy zločinu sa uplatní osobitný postup na základe § 38 ods. 5 TZ. V zmysle tohto ustanovenia sa pri opätovnom spáchaní zločinu zvýši dolná hranica trestnej sadzby o jednu polovicu. Pojem zločin nebol definovaný až do účinnosti nového Trestného zákona, 1. januára 2006. Použitie § 38 ods. 5 TZ je možné aj v prípade ak bol páchateľ odsúdený za iný trestný čin do 31.12. 2005 a tento trestný čin spĺňa definíciu zločinu podľa § 11 TZ. Ak by súd zvýšil trestnú sadzbu za recidívu zločinu, nemôže zvýšiť dolnú hranicu trestnej sadzby o jednu tretinu z dôvodu priťažujúcich okolností. Tým by sa malo zabrániť prílišnej tvrdosti trestu a neprimeranosti jeho výmery vzhľadom k spáchanému skutku. V zmysle § 38 ods. 8 TZ sa jedna polovica, o ktorú sa zvyšuje trestná sadzba, vypočíta z rozdielu hornej a dolnej hranice trestnej sadzby.³³

Pri trestnom postihu recidívy obzvlášť závažného zločinu sa uplatní ustanovenie § 37 ods. 6 v zmysle ktorého sa dolná hranica trestnej sadzby zvýši o dve tretiny. Tieto dve tretiny sa vypočítajú z rozdielu hornej a dolnej hranice trestnej sadzby.³⁴ Prijatím

³⁰ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 142

³¹ porov. tamtiež str. 142

³² porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 301

³³ porov. tamtiež str. 303 - 304

³⁴ porov. tamtiež str. 304

nového Trestného zákona došlo k vypusteniu inštitútu obzvlášť nebezpečného recidivistu. Myslím, že vzhľadom k tomu, že páchatelia, ktorí opätovne páchajú najzávažnejšie trestné činy, sú pre spoločnosť mimoriadne nebezpeční a je potrebné voči nim reagovať prísnejším postihom, bolo by prospešné, keby sa opäť v Trestnom zákone pojmovovo vymedzila obzvlášť nebezpečná recidíva.

4. Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti pri ukladaní trestných sankcií

4.1. Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti z hľadiska účelu trestu

Diferenciácia trestnej zodpovednosti predstavuje diferenciáciu trestnej sankcie uvedenej v osobitnej časti Trestného zákona pri každej skutkovej podstate trestného činu. Je vymedzená dolnou a hornou hranicou trestu odňatia slobody alebo trestom odňatia slobody na doživotie. Systém trestných sankcií, ktorý je skutočne schopný naplniť účel trestu je najdôležitejším predpokladom účinnej diferenciácie. Cieľom diferenciácie trestov je možnosť výberu trestu z viacerých druhov trestov, podľa toho, ktorý je najvhodnejší pre nápravu a resocializáciu páchatel'a.¹

Diferenciácia trestov umožňuje výber najvhodnejšieho trestu pre konkrétneho páchatel'a. Umožňuje vybrať trest, ktorý najúčinnnejšie naplní jeho účel. Podľa § 34 ods. 1 je účelom trestu zabezpečenie ochrany spoločnosti, zabránenie páchatel'ovi v páchaní ďalšej trestnej činnosti (individuálna prevencia), vytvorenie podmienok na jeho výchovu k tomu aby viedol riadny život a odradenie iných potenciálnych páchatel'ov od páchania trestnej činnosti (generálna prevencia).²

Výber vhodného druhu trestu môže výrazným spôsobom sťažiť podmienky na páchanie trestnej činnosti. Napríklad uložením trestu zákazu činnosti šoférovi osobného automobilu, ktorý spôsobil dopravnú nehodu sa tak zabráni v opakovanom spôsobovaní dopravných nehôd. Výberom vhodného druhu trestu by sa malo sledovať najmä vytvorenie ustálených psychických zábran páchatel'a v potenciálnej alebo opakovanej trestnej činnosti a zabránenie v ďalšej trestnej činnosti, či už natrvalo alebo na určitý

¹ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 201

² porov. tamtiež str. 155

čas. Systém trestných sankcií v našom Trestnom zákone je upravený takým spôsobom aby umožňoval ukladať jednotlivé druhy trestov a ich výmeru diferencovane. Pre efektívne naplnenie účelu trestu je podstatné aby súd na základe povahy veci, viny a stupňa narušenia obžalovaného vybral a uložil páchatelovi vhodný druh a výšku trestu a zabezpečil všetky podmienky na jeho vykonanie.³

Na podklade diferenciacie trestnej zodpovednosti sú aj odsúdení na trest odňatia slobody diferencovaní do troch skupín výkonu trestu odňatia slobody. Táto diferenciacia má tiež za úlohu dosiahnuť efektívnejší účel výkonu trestu.⁴

4.2. Diferenciácia trestných sankcií

Ako píše prof. Baláž: „Diferenciácii trestnej zodpovednosti zodpovedá aj diferenciacia trestov v našom Trestnom zákone.“⁵ Nový trestný zákon zachoval bipartíciu trestných sankcií. Naďalej diferencujeme trestné sankcie na tresty a ochranné opatrenia. Boli doplnené nové dva druhy alternatívnych trestov a to trest povinnej práce a trest domáceho väzenia.⁶

Tresty môžeme naďalej diferencovať ako hlavné, napríklad trest odňatia slobody, a vedľajšie tresty, napríklad trest straty čestných titulov a vyznamenaní. Rozlišujeme ďalej tresty, ktoré sa vykonávajú na slobode, ktoré predstavujú alternatívu voči trestu odňatia slobody. Aj samotný trest odňatia slobody môžeme diferencovať ako trest odňatia slobody na určitý čas alebo na doživotie. Trest odňatia slobody môžeme diferencovať na taký, ktorý je s možnosťou podmieneného prepustenia s jeho výkonu alebo bez takej možnosti. Určité druhy trestov sa tradične diferencujú na základe toho či ich je možné uložiť mladistvým páchatelom alebo len dospelým.⁷

Trest odňatia slobody je univerzálnym a zároveň najprísnejším druhom trestu. Je možné ho uložiť za ktorýkoľvek trestný čin a ktorémukoľvek páchatelovi. V zmysle zásad nového Trestného zákona je chápaný ako prostriedok „ultima ratio“. Bude ukladaný len v tých prípadoch keď uložením miernejšieho druhu trestu nebude možné

³ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 155 - 158

⁴ porov. tamtiež str. 201

⁵ porov. tamtiež str. 201

⁶ porov. Prikryl O., Samaš O., Toman P., Trest odňatia slobody v novom Trestnom zákone, 1. vydanie, vydavateľstvo právnickej literatúry Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 9

⁷ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 201

splnenie účelu trestu alebo v prípadoch keď jeho uloženie bude jediným spôsobom vyjadrenia závažnosti a škodlivosti spáchaného trestného činu.⁸

Diferenciácia trestu odňatia slobody z časového hľadiska prešla dôležitou zmenou oproti predchádzajúcej právnej úprave pred rokom 2006. Zo zákona bol vypustený pojem výnimočný trest odňatia slobody. Za splnenia zákonom stanovených podmienok ho bolo možné uložiť vo výmere pätnásť až dvadsaťpäť rokov alebo prípadne na doživotie. V novom Trestnom zákone sa stretávame s iným členením a to s trestom odňatia slobody do dvadsaťpäť rokov a na trest odňatia slobody na doživotie.⁹

Spôsob výkonu trestu odňatia slobody možno diferencovať na dve formy. Sú nimi trest odňatia slobody, ktorého výkon bol podmiennečne odložený, a taký, ktorý podmiennečne odložený nebol, resp. nepodmiennečný trest odňatia slobody.¹⁰

Systém trestov predstavuje diferenciáciu trestov, ktoré možno páchatel'ovi uložiť páchatel'ovi potom, ako sa preukáže jeho vina za spáchanie trestného činu. Systém trestov v sebe odráža trestnú politiku štátu. Platný Trestný zákon pozná nasledovné druhy trestov:

- a) trest odňatia slobody,
- b) trest domáceho väzenia,
- c) trest povinnej práce,
- d) peňažný trest,
- e) trest prepadnutia majetku,
- f) trest prepadnutia vecí,
- g) trest zákazu činnosti,
- h) trest zákazu pobytu,
- i) trest straty čestných titulov a vyznamenaní,
- j) trest straty vojenskej a inej hodnosti,
- k) trest vyhostenia.¹¹

Pojem systém trestných sankcií netvorí len tresty. Sú nimi aj ochranné opatrenia, ktorých hlavným účelom je ochrana spoločnosti pred zločinnosťou. Čo sa týka diferenciácie ochranných opatrení, v novom Trestnom zákone, oproti predchádzajúcej právnej úprave pribudli zákonom č. 224/2010 Z.z. dva nové druhy

⁸ porov. Prikryl O., Samaš O., Toman P., Trest odňatia slobody v novom Trestnom zákone, 1. vydanie, vydavateľstvo právnickej literatúry Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 9

⁹ porov. tamtiež str. 9

¹⁰ porov. tamtiež str. 9

¹¹ porov. Fábry A., Penológia, Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o, 2009, str. 123 - 129

ochranných opatrení, a to zhabanie peňažnej čiastky a zhabanie majetku. Platná právna úprava pozná nasledujúce druhy ochranných opatrení:

- a) ochranné liečenie,
- b) ochrannú výchovu,
- c) ochranný dohľad,
- d) detenciu,
- e) zhabanie vecí,
- f) zhabanie peňažnej čiastky
- g) zhabanie majetku.¹²

4.3. Základné zásady ukladania trestov

Ukladanie trestu súdom páchatel'ovi sa riadi jednak všeobecnými ústavnými zásadami a základnými zásadami ukladania trestov uvedených v Trestnom zákone. Tieto zásady takisto napomáhajú naplniť cieľ diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti pretože umožňujú vybrať pre páchatel'a čo najvhodnejší trest aby bola dosiahnutá jeho náprava, prevýchova a resocializácia. Individuálna diferenciácia a interpretácia noriem trestného práva, ktoré ustanovujú podmienky a predpoklady jednotlivých druhov trestov, je nevyhnutné vykladať v zmysle základných zásad ukladania trestov konkrétnym odsúdeným za spáchané trestné činy aby bol trest čo najspravodlivejší a bol čo najefektívnejšie dosiahnutý jeho účel.¹³

Po rekodifikácii Trestného zákona sa zásady ukladania trestov upravili podrobnejšie a zároveň pribudli aj nové zásady, napr. zásada, že trest má postihovať páchatel'a tak aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby.¹⁴

Ku všeobecným zásadám, ktorými sa musí súd riadiť pri ukladaní trestu, patrí zásada nulla poena sine lege (žiadny trest bez zákona), zásada jednoty trestnej prevencie a represie, zásada neodvratnosti trestu, zásada zákazu retroaktivity, zásada

¹² porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 150 - 151

¹³ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 163

¹⁴ porov. Prikryl O., Samaš O., Toman P., Trest odňatia slobody v novom Trestnom zákone, 1. vydanie, vydavateľstvo právnickej literatúry Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 10

personalitu trestu, zásada primeranosti trestu, zásada ne bis in idem (nie dvakrát v tej istej veci), zásada účelnosti trestu a v neposlednom rade aj zásada humánnosti trestu.¹⁵

Základné zásady ukladania trestov vychádzajú zo všeobecných zásad. Základné zásady sú konkretizáciou všeobecných, pričom takisto vychádzajú aj z účelu trestu. Považujem za nevyhnutné ich aspoň krátkosti spomenúť a objasniť ich zmysel v nasledujúcom výklade, pretože aj na základe týchto zásad sa naplňuje cieľ diferenciacie trestnej zodpovednosti.

4.3.1. Zásada dodržiavania zákonnosti

Zásadu dodržiavania zákonnosti, ktorá vyžaduje aby bol páchatel'ovi trestného činu uložený len taký druh trestu a v takej výmere, ako ustanovuje Trestný zákon. Je potrebné dbať na to, že druh trestu a jeho výmera musia byť v súlade so zákonom platným a účinným v čase spáchania činu. Súd teda nemôže ukladať také druhy trestov, ktoré Trestný zákon nepozná a takisto nesmie prekročiť medze trestnej sadzby ustanovenej pre konkrétny trestný čin. Za výnimku v tomto smere možno považovať prípady zníženia a zvýšenia trestnej sadzby, ktorú zákon predpokladá.¹⁶

4.3.2. Zásada individuálnej subjektívnej trestnosti

Zásadu individuálnej subjektívnej trestnosti, resp. zásadu personalitu trestu, podľa ktorej má trest postihnúť iba páchatel'a (účastníka) trestného činu a aby tým bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu. Trest je možné uložiť iba tomu, kto spáchal trestný čin. Myslím, že by bolo nesprávne keby trestnú zodpovednosť páchatel'a znášali aj iné osoby. Trest je individuálne určený pre páchatel'a a nie pre jeho rodinu a jemu blízke osoby. V zmysle tejto zásady musí odsúdený trest vykonať osobne, ak nie je jeho výkon odložený.¹⁷

¹⁵ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 160

¹⁶ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 164

¹⁷ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 163

4.3.3. Zásada úmernosti trestu spáchanému trestnému činu

V zmysle tejto zásady súd pri ukladaní trestu a určovaní jeho druhu a výmery musí prihliadnuť najmä na spôsob spáchania činu, jeho následky, zavinenie, pohnútku, priťažujúce a poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosti nápravy. Napriek formálnemu chápaniu trestného činu, podľa ktorého sú tresty určené zákonnými trestnými sadzbami, tu pri ukladaní trestu vystupuje do popredia materiálna stránka trestného činu, ktorú je potrebné zohľadniť pri výbere druhu trestu a jeho výmery. Pri výbere a určovaní druhu a výmery trestu je nutné zohľadniť konkrétny spôsob spáchania trestného činu. Niektoré spôsoby spáchania trestného činu sú vymedzené v Trestnom zákone vo všeobecných pojmoch. Niektoré sú dokonca kvalifikačnými znakmi pre použitie prísnejšej trestnej sadzby. Rovnako je nevyhnutné zohľadniť aj následok, ktorý je z hľadiska naplnenia skutkovej podstaty trestného činu definovaný priamo v konkrétnej skutkovej podstate. Je potrebné ho zohľadniť každý jeden konkrétny následok a mieru akou porušuje alebo ohrozuje zákonom chránený záujem. Hodnotenie osoby páchatel'a pri ukladaní trestu je taktiež veľmi dôležité. Trest, ktorý sa páchatel'ovi ukladá, by mal v sebe odrážať jeho minulosť z hľadiska jeho postoja k dodržiavaniu niektorých spoločenských noriem, jeho povinností ale hlavne jeho vývoj z hľadiska páchania trestnej činnosti. Dôležité je posúdenie páchatel'a z hľadiska jeho pôsobenia v spoločnosti, a to vo všetkých súvislostiach. Uloženým trestom mu treba zabrániť v páchaní ďalšej trestnej činnosti, s dôrazom na vytváranie podmienok na jeho prevýchovu a aby po potrestaní viedol riady život. Je dôležité vždy uložiť páchatel'ovi individuálny trest lebo len taký trest môže pôsobiť najmä na páchatel'a trestného činu. Napriek prevažne formálnemu ponímaniu trestného činu je hodnotenie osoby a pomerov páchatel'a veľmi významné pri ukladaní trestu a jeho výmere, pretože len tak môže byť splnený účel trestu, najmä individuálna prevencia. Hodnotenie osoby páchatel'a má mimoriadny význam najmä pri ukladaní alternatívnych trestov. Nie každému páchatel'ovi je nutné uložiť trest odňatia slobody a tak vzhľadom na osobu páchatel'a mu je možné uložiť aj taký trest, ktorý spĺňa kritériá individuálnej prevencie bez toho aby musel ísť odsúdený do výkonu trestu odňatia slobody.¹⁸

¹⁸ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 286 - 287

4.3.4. Zásada miery zavinenia a následku protiprávneho konania

V zmysle tejto zásady je pri ukladaní trestu a určovaní jeho výmery potrebné zohľadniť mieru konkrétnej účasti jednotlivých páchatel'ov na spáchaní trestného činu, a nie len to, či ide o spolupáchatel'a alebo účastníka na trestnom čine. V neposlednom rade je potrebné zohľadniť aj vývinové štádium trestného činu, do ktorého čin dospel ako aj dôvody prečo nedospel do ďalšieho vývinového štádia, poprípade aj podmienky, za ktorých bol tento čin odhalený. Súd má preto povinnosť prihliadnuť na to, kto sa podieľal na spáchaní trestného činu a akou mierou. Musí prihliadnuť aj na význam a povahu účasti na spáchanom trestnom čine (u organizátora, objednávateľa, návodcu či pomocníka) na príprave na zločin a pri pokuse o trestný čin na mieru akou sa konanie páchatel'a priblížilo k jeho dokonaniu a na okolnosti prečo k dokonaniu nedošlo.¹⁹

4.3.5. Zásada samostatného, kumulatívneho a alternatívneho a absolútneho ukladania trestov

Podstata zásady samostatného a kumulatívneho ukladania trestov spočíva v tom, že niektoré tresty je možné uložiť samostatne, napr. trest odňatia slobody, niektoré tresty je možné uložiť popri sebe. Zákon taxatívne vymedzuje, ktoré tresty nie je možné popri sebe uložiť. Zásada alternatívneho ukladania trestov vyjadruje, že súd môže namiesto trestu odňatia slobody uložiť za niektoré trestné činy aj alternatívny trest, napr. trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest. Absolútne vymedzenie trestu môžeme chápať v tom zmysle, že podľa § 34 ods. 8 môže súd rozhodnúť, že podmienené prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody je neprípustné.²⁰ Zákon ukladá súdu obligatórnu povinnosť uložiť trest odňatia slobody, ak odsudzuje páchatel'a za trestný čin, ktorého horná hranica trestnej sadzby presahuje päť rokov. Neznamená to však že musí byť nevyhnutne uložený trest odňatia slobody, pretože pri súčasnom splnení zákonných podmienok uvedených v § 49 alebo § 51 môže byť uložený aj trest s podmieneným odkladom, resp. s probačným dohľadom, ak to dovoľuje dolná hranica trestnej sadzby. V praxi to v podstate znamená, že súd v prípade

¹⁹ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 287

²⁰ Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 165

vymedzených trestných činov nemá inú možnosť ako uložiť trest odňatia slobody. Vo vzťahu k ukladaniu trestu odňatia slobody na doživotie je v Trestnom zákone upravená zásada, v zmysle ktorej môže súd pri ukladaní tohto druhu trestu rozhodnúť, že podmienené prepustenie z jeho výkonu sa nepripúšťa. Je tomu tak vtedy ak je splnená niektorá z nasledujúcich podmienok. Patria sem prípady kedy páchatel':

- spáchal dva alebo viac obzvlášť závažných zločinov,
- naplnil súčasne dve alebo viac okolností podmieňujúcich použitie vyššej trestnej sadzby,
- spáchal trestný čin ako člen zločineckej alebo teroristickej skupiny, alebo
- bol už potrestaný za niektorý z trestných činov uvedených v § 47 ods. 2 (zásada „trikrát a dost“)²¹

4.3.6. Zásada uplatnenia prit'azujúcich a poľahčujúcich okolností

Je nevyhnutné aby súd pri určovaní druhu a výmery trestu prihliadal aj na prit'azujúce a poľahčujúce okolnosti. Prechod na primárne formálne chápanie trestného činu a čiastočné vypustenie materiálneho korektívu, oproti predchádzajúcej právnej úprave zapríčinil, že sa stali najdôležitejším faktorom, ktorý musí vziať súd do úvahy pri rozhodovaní o druhu trestu a jeho výmere. Dôležitý je ich vzájomný pomer a miera závažnosti v konkrétnej veci. Sú to dôležité prostriedky individualizácie trestu a dosahovania jeho účelu. Okrem iného vyjadrujú aj možnosti nápravy páchatel'a a jeho pomery a tým ovplyvňujú druh trestu a jeho výmeru buď v prospech alebo v neprospech páchatel'a.²²

Prit'azujúce a poľahčujúce okolnosti sú v novom Trestnom zákone vyjadrené taxatívne a nie demonštratívne ako tomu bolo v minulosti. Oproti predchádzajúcej právnej úprave pribudli viaceré nové poľahčujúce okolnosti, napr. spáchanie trestného činu v ospravedlniteľnom citovom rozrušení, ako aj prit'azujúce okolnosti, napr. spáchanie trestného činu ako odplatu voči inému za to, že si voči páchatel'ovi plnil povinnosť, ktorá mu vyplýva zo zákona alebo iného právneho predpisu, najmä proti učiteľovi alebo vychovávateľovi.²³

²¹ porov. Prikryl O., Samaš O., Toman P., Trest odňatia slobody v novom Trestnom zákone, 1. vydanie, vydavateľstvo právnickej literatúry Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 10 - 11

²² porov. tamtiež str. 17

²³ porov. tamtiež str. 17 - 19

V súvislosti s touto témou by som chcel zdôrazniť, že všetky priťažujúce okolnosti sú páchatel'ovi dané už od okamihu spáchania trestného činu, no poľahčujúce okolnosti si môže páchatel' vytvoriť aj po spáchaní trestného činu, napr. že sa prizná k spáchanému trestnému činu, oľutuje ho, nahradí spôsobenú škodu a pod.²⁴

Ak by bola priťažujúca alebo poľahčujúca okolnosť zákonným znakom niektorého z trestných činov, nie je možné na ňu prihliadať. Na takú okolnosť nie je možné prihliadať ani v prípade ak umožňuje uloženie trestu pod dolnú hranicu zákonnej trestnej sadzby, ani ak zakladá použitie kvalifikovanej skutkovej podstaty a podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby.²⁵

V zmysle tejto zásady platí, že ak prevažuje pomer poľahčujúcich okolností, horná hranica trestnej sadzby sa zníži o jednu tretinu. Naopak ak prevažuje pomer priťažujúcich okolností, dolná hranica trestnej sadzby sa zvýši o jednu tretinu. Ak však páchatel' opätovne spácha zločin tak sa znižovanie a zvyšovanie trestných sadzieb o jednu tretinu nepoužije a takému páchatel'ovi sa dolná hranica trestnej sadzby zvýši o jednu polovicu. V prípade ak by páchatel' opätovne spáchal obzvlášť závažný zločin, dolná hranica trestnej sadzby by sa zvýšila o dve tretiny.²⁶

4.3.7. Zásada mimoriadneho zníženia trestu

Určitým prejavom humánnosti trestu je zásada jeho mimoriadneho zníženia. Ak existuje predpoklad, že vzhľadom na okolnosti prípadu alebo pomery páchatel'a by bolo použitie trestnej sadzby ustanovenej Trestným zákonom pre páchatel'a neprimerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti by postačoval trest s kratším trvaním, môže súd uložiť páchatel'ovi trest aj pod dolnú hranicu zákonom ustanovenej trestnej sadzby.²⁶

Okolnosťami prípadu sú skutočnosti, ktoré môžu ovplyvniť charakter, povahu a rôzne iné objektívne okolnosti prípadu. Aby súd zhodnotil určité všeobecne poľahčujúce okolnosti ako výnimočné a použil pri ukladaní trestu inštitút mimoriadneho zníženia trestu, je potrebné mať preukázané viaceré skutočnosti, ktoré sa

²⁴ porov. Prikryl O., Samaš O., Toman P., Trest odňatia slobody v novom Trestnom zákone, 1. vydanie, vydavateľstvo právnickej literatúry Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 18

²⁵ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 165

²⁶ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 168

²⁶ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 165

bežne nevyskytujú a ich existencia nebola vyvolaná páchatelom a ktoré značne ovplyvnili jeho konanie. Takou skutočnosťou môže byť napríklad, že sa obvinený stará o mnohopočetnú rodinu, ktorá je na neho odkázaná výživou. Nie je možné vylúčiť ani situáciu, kedy by viaceré okolnosti, ktoré sú všeobecnými poľahčujúcimi okolnosťami nadobudli v konkrétnom prípade taký význam, že ich bude možné hodnotiť ako mimoriadne.²⁷

Ak je trestný čin taký závažný, že to podmieňuje použitie vyššej trestnej sadzby, resp. sa trestný čin subsumuje pod kvalifikovanú skutkovú podstatu, môže byť táto trestná sadzba znížená s poukazom na mimoriadne zníženie trestu s ohľadom na výnimočné okolnosti prípadu. Nikdy však nesmie byť znížená pod dolnú hranicu trestnej sadzby základnej skutkovej podstaty, pretože tieto okolnosti spočívajú v stupni závažnosti trestného činu. Tým však nie je vylúčená možnosť uplatnenia § 39 TZ vzhľadom na mimoriadne pomery páchatel'a, pretože ležia mimo okruhu stupňa závažnosti trestného činu.²⁸

Pod pojmom pomery páchatel'a môžeme rozumieť osobné a osobnostné hodnotenie osoby, ktoré charakterizuje osobu páchatel'a ako objekt trestu a tiež okolnosti, pre ktoré je taký istý trest pre rôznych páchatel'ov rozdielne citeľný. Súd v tejto súvislosti hodnotia osobné pomery páchatel'a a taktiež jeho rodinné pomery. Podľa judikatúry je možné považovať riadny život človeka po spáchaní trestného činu za mimoriadne pomery len vtedy, ak jeho spôsob života v sebe obsahoval niečo výraznejšie než vyžaduje bežný občiansky život. Mohlo by ísť napr. o mimoriadne poctivý prístup k práci, vzorné správanie doma i na verejnosti, zjavná a aktívna snaha o odčinenie následkov činu voči spoločnosti a pod.²⁹

Súd môže mimoriadne znížiť trest pod dolnú hranicu trestnej sadzby aj za podmienok uvedených v § 39 ods. 2 TZ. Sú to prípady, kedy súd odsudzuje páchatel'a:

- a) za prípravu na zločin alebo za pokus trestného činu a vzhľadom na ich povahu a závažnosť má za to, že použitie trestnej sadzby ustanovenej Trestným zákonom v jeho osobitnej časti by bolo pre páchatel'a neprimerane prísne a na ochranu spoločnosti postačí trest kratšieho trvania,
- b) ktorý sa podstatnou mierou podieľal na objasnení trestného činu spáchaného v prospech zločineckej alebo teroristickej skupiny, alebo bol nápomocný pri

²⁷ porov. Burda E., Čentés J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 307

²⁸ porov. tamtiež str. 308

²⁹ porov. tamtiež str. 308

- zabraňovaní trestnému činu, ktorý pripravoval alebo sa o jeho spáchanie pokúsil niekto iný v prospech zločineckej alebo teroristickej skupiny tým, že túto trestnú činnosť oznámil orgánom činným v trestnom konaní a poskytol im informácie, ktoré by inak nezískali a tým im pomohol zamedziť alebo zmierniť následky spáchaného činu, zistiť alebo usvedčiť páchateľov alebo zabezpečiť dôkazy o trestnom čine v prospech usvedčenia teroristickej alebo zločineckej skupiny,
- c) ktorý spáchal trestný čin v stave zmenšenej príčetnosti a súd uznal, že vzhľadom na jeho zdravotný stav by bolo možné za súčasného uloženia ochranného liečenia dosiahnuť ochranu spoločnosti aj trestom s kratším trvaním,
 - d) v konaní o dohode o vine a treste
 - e) ktorý sa obzvlášť významnou mierou podieľal na objasnení trestného činu korupcie, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny alebo obzvlášť závažného zločinu spáchaného organizovanou, zločineckou alebo teroristickou skupinou alebo na zistení alebo usvedčení páchateľa tým, že v trestnom konaní poskytol o spáchanom čine dôkazy. Mimoriadne zníženie trestu v tomto prípade neprichádza do úvahy ak ide o páchateľa, ktorý bol organizátorom, návodcom alebo objednávateľom trestného činu, o ktorom poskytol dôkazy.³⁰

Mimoriadne znížovanie trestu súdom nie je svojvoľné a preto Trestný zákon uvádza aj prípady, kedy súd nemôže uložiť trest pod zákonom stanovenú trestnú sadzbu. Súd nesmie uložiť:

- a) trest odňatia slobody kratší ako dvadsať rokov ak odsudzuje páchateľa za trestný čin úkladnej vraždy (§ 144 TZ ods. 3), genocída (§ 418 ods. 3), terorizmu a niektorých foriem účasti na terorizme (§ 419 ods. 3 a 4), neľudskosti (§ 425 ods. 2) alebo vojnového bezprávia (§ 433 ods. 2),
- b) trest odňatia slobody, ktorý by trval kratšie ako osem rokov ak osobitná časť Trestného zákona ustanovuje za spáchaný trestný čin dolnú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody aspoň pätnásť rokov,
- c) trest odňatia slobody v trvaní kratšom ako päť rokov, ak osobitná časť Trestného zákona ustanovuje dolnú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody minimálne desať rokov,

³⁰ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 169

- d) trest odňatia slobody v trvaní kratšom ako dva roky, ak je v osobitnej časti Trestného zákona ustanovená dolná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody aspoň päť rokov,
- e) trest odňatia slobody, ktorý by trval kratšie ako šesť mesiacov ak osobitná časť Trestného zákona ustanovuje dolnú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody menej ako päť rokov,
- f) trest zákazu činnosti, zákazu pobytu a vyhostenia nesmie byť kratší ako šesť mesiacov.³¹

V konaní o dohode o uznaní viny a prijatí trestu ustanovuje zákon osobitné podmienky pre mimoriadne zníženie trestu. Platí tu zásada, že trest v týchto prípadoch možno znížiť o jednu tretinu pod dolnú hranicu trestnej sadzby a v prípade trestných činov uvedených v § 39 ods. 3 písm. a) TZ nesmie byť uložený trest kratší ako dvadsať rokov.³²

4.3.8. Zásada upustenia od potrestania

Súd podľa tejto zásady a podmienok uvedených v § 40 ods. 1 môže upustiť od potrestania páchatel'a prečinu v prípade, ak ním nebola spôsobená smrť alebo ťažká ujma na zdraví. Zároveň okrem toho musia byť splnené aj ďalšie podmienky:

- a) páchatel' sa priznal k spáchanému prečinu a toto svoje konanie oľutoval,
- b) páchatel' má snahu sa napraviť a je možné očakávať, že prerokovanie veci pred súdom bude postačujúce na jeho nápravu,
- c) súd prijal záruku za nápravu páchatel'a a predpokladá, že ňou bude uplatnený výchovný vplyv na páchatel'a, a preto nie je potrebné uloženie trestu,
- d) páchatel' spáchal prečin v stave zmenšenej pričetnosti a súd môže predpokladať, že uložené ochranné liečenie zabezpečí nápravu páchatel'a a ochranu spoločnosti.³³

V prípade ak súd upustí od potrestania, na páchatel'a sa hľadá ako keby nebol odsúdený.³⁴

³¹ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 169 - 170

³² porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 311

³³ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 166

³⁴ porov. tamtiež str. 166

Zásada upustenia od potrestania je v prípade mladistvých páchatel'ov v určitej forme modifikovaná v § 98 a § 99TZ.³⁵

4.3.9. Zásada na ukladanie trestov za viac spáchaných trestných činov

V právnych poriadkoch rôznych štátov sa môžeme stretnúť s používaním rôznych zásad na trestanie trestných činov spáchaných v súbehu. Medzi tieto zásady patrí sčítacia zásada, využívaná napr. v USA. Slovenské trestné právo ju nepozná. Poznáme ďalej zásadu absorpčnú alebo zásadu asperačnú (zostrováciu).³⁶

Ukladanie trestov za viac spáchaných trestných činov sa v našom trestnom práve riadi absorpčnou zásadou (*poena maior absorbet minorem*), v zmysle ktorej prísnejší trest konzumuje miernejší trest. Absorbčná zásada sa prejavuje, keď súd ukladá páchatel'ovi úhrnný trest, resp. keď odsudzuje páchatel'a za dva a viac trestných činov. Je pri tom podstatné zistiť, či v trestnej veci páchatel'a niektorého z trestných činov tvoriacich súbeh nebol vydaný odsudzujúci rozsudok. Ak áno, je nevyhnutné presne identifikovať či bol len vyhlásený, alebo je už aj právoplatný. Tieto okolnosti majú vplyv na správnu kvalifikáciu súbehu a jeho diferenciaciu od recidívy, resp. nepravnej recidívy.³⁷

V prípade ukladania úhrnného trestu za dva alebo viac úmyselných trestných činov, pričom aspoň jeden z nich je zločinom spáchaných dvoma alebo viacerými skutkami, sa horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody zvýši o jednu tretinu a to z trestného činu, ktorý je z nich najprísnejšie trestný. Hovoríme vtedy o tzv. zostrovacej alebo absorpčnej zásade. Najprísnejšie trestným činom sa rozumie taký trestný čin, ktorý má najvyššiu hornú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody. V prípade ak by boli horné hranice týchto trestných sadzieb rovnaké, za prísnejšie trestný bude považovaný ten trestný čin, ktorý má najvyššiu dolnú hranicu trestnej sadzby trestu odňatia slobody.³⁸

Náš Trestný zákon v § 41 ods. 2 uvádza, že súd by mal takému páchatel'ovi uložiť trest nad jednu polovicu takto určenej trestnej sadzby. Ústavný súd však svojim

³⁵ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 620

³⁶ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 167

³⁷ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 317

³⁸ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 171

rozhodnutím z 28. novembra 2012 skonštatoval, že táto veta nie je v súlade s Ústavou, konkrétne s článkom 1 ods. 1. Hoci oficiálne ešte odôvodnenie k tomuto rozhodnutiu nevyšlo, predsedníčka Ústavného súdu ho v krátkosti odôvodňuje v Tlačovej informácii č. 75/2012 z 18. decembra 2012. Uvádza v nej názor Ústavného súdu, podľa ktorého je nepochybné, že uložený trest by mal zohľadňovať skutočnosť, že páchateľ spáchal viac trestných činov v súbehu, no rešpektuje požiadavku primeranosti trestu. Súd by mal zohľadniť existenciu viacčinného súbehu, mal by zvážiť a zohľadniť všetky ostatné okolnosti každého konkrétneho prípadu a následne by mal uložiť primeraný individualizovaný trest v rámci zákonom stanovených trestných sadzieb trestu odňatia slobody za trestný čin najprísnejšie trestný zo zbiehajúcich sa trestných činov. Stotožňujem sa s názorom Ústavného súdu, že je zrejme v rozpore s požiadavkou primeranosti trestu, aby samotný viacčinný súbeh automaticky viedol k uloženiu trestu nad jednu polovicu zostrenej trestnej sadzby. Takáto situácia by bola obzvlášť neprimeraná v prípade ak by takýto trest mal byť prísnejší než trest, ktorý by mohol súd uložiť za rovnaké alebo obdobné trestné činy spáchané v rámci recidívy.³⁹

4.4. Základné zásady ukladania ochranných opatrení

Na to aby bol dosiahnutý účel diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti v niektorých prípadoch nie je nutné ukladať trestnú sankciu v podobe trestu ale iba v podobe ochranného opatrenia alebo poprípade trestu uloženého spolu s ochranným opatrením. Z hľadiska diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti je dôležité poznamenať, že ochranné opatrenie je možné uložiť aj trestne nezodpovednému páchateľovi za tzv. činy inak trestné. Ochranné opatrenie môže byť uložené tak fyzickej ako aj právnickej osobe. Účelom ochranného opatrenia teda nie náprava páchateľa a jeho resocializácia ale najmä ochrana spoločnosti a predchádzanie ďalšej trestnej činnosti. Ochranné opatrenia sa na rozdiel od trestov vyznačujú neurčitou trvaním a preto myslím, že ich ukladanie by sa malo prísne riadiť zásadami uvedeným v § 35 TZ.⁴⁰

³⁹ porov. MACEJKOVÁ, I.: Stanovisko predsedníčky Ústavného súdu Slovenskej republiky Ivety Macejkovej k rozhodnutiu pléna o tzv. asperačnej zásade. [www.portal.concourt.sk](http://portal.concourt.sk), 2012, [cit. 10.2.2013]. Dostupné na webovskej stránke (world wide web): http://portal.concourt.sk/plugins/servlet/get/attachment/main/vyhlasenia_data/Tlacove_informacie_75_12_asperacna_zasada_2.pdf

⁴⁰ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 190 -191

V prvom rade pri ukladaní ochranných opatrení platí zásada uprednostnenia ochranných opatrení pred trestami. Účelom ochranných opatrení je najmä ochrana spoločnosti a to výlučne prostriedkami špeciálnej prevencie a pomoci osobám, ktoré majú zanedbané správanie, výchovu alebo sú postihnuté duševnou chorobou. V popredí je teda odstránenie a zníženie možnosti páchania trestnej činnosti u takýchto osôb. Je podstatné, aby sa uložením ochranného opatrenia zabezpečila účinnejšia ochrana spoločnosti ako uložením trestu. Vtedy môže súd uložiť ochranné opatrenie aj samostatne alebo popri uloženom treste.⁴¹

Ďalšou zo zásad ukladania ochranných opatrení je zásada personality, v zmysle ktorej je ochranné opatrené sankciou smerujúcou voči páchatel'ovi, pričom má postihovať výlučne jeho, a to takým spôsobom, aby bol zabezpečený čo najmenší vplyv na jeho rodinu a jemu blízke osoby. Uloženie ochranného opatrenia síce väčšinou nepriamo postihne aj rodinu a blízke osoby, súd má však povinnosť prihliadať na ich záujmy pri ich ukladaní, v rámci zákonných podmienok pre uloženie konkrétneho ochranného opatrenia.⁴²

V zmysle zásady ochrany spoločnosti pred trestnými činmi je potrebné poznamenať, že ochranné opatrenie je možné uložiť nie len páchatel'ovi trestného činu ale aj páchatel'ovi činu inak trestného alebo iným osobám ak je to nevyhnutné pred ochranou spoločnosti pred páchaním trestnej činnosti. Do úvahy teda prichádza, že ochranné opatrenie môže postihnúť aj osobu, ktoré nebola súdená, resp. voči nej neprebehlo trestné konanie.⁴³

Tak ako aj pri ukladaní trestov, aj pri ukladaní ochranných opatrení platí zásada, že niektoré ochranné opatrenia nie je možné uložiť popri sebe. Popri ochrannej výchove nie je možné uložiť ochranný dohľad, lebo povaha týchto dvoch ochranných opatrení sa v mnohých veciach vzájomne prelína a tak by ich súčasné uloženie nebolo veľmi účelné.⁴⁴

Rozdiel medzi ochrannými opatreniami a trestami spočíva aj v spôsobe ich ukladania. Pri ukladaní ochranných opatrení sa súd neriadi zásadou úmernosti tak ako je tomu pri ukladaní trestov. Úmernosť medzi povahou a závažnosťou činu a uloženým ochranným opatrením sa nevyžaduje. Potrebná je najmä ochrana spoločnosti, no

⁴¹ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 289

⁴² porov. tamtiež str. 289

⁴³ porov. tamtiež str. 290

⁴⁴ porov. tamtiež str. 290

zároveň musí súd prihliadať aj na potrebu liečenia duševne chorého páchatel'a, na potrebu výchovy narušeného páchatel'a a v neposlednom rade dovŕšenie jeho nápravy.⁴⁵

V § 35 ods. 6 TZ je vyjadrená zásada humánnosti ochranných opatrení, v zmysle ktorej je potrebné skončiť výkon ochranného opatrenia ako náhle sa dosiahne jeho účel. Dĺžka trvania výkonu ochranných opatrení je podriadená špeciálnemu preventívnemu pôsobeniu preto nie je vopred určená a závisí od výsledku vykonaného opatrenia. V prípade ak bolo ochranné opatrenie uložené na určitú dobu, ukončí sa jeho výkon, v prípade ak nebol predĺžený. Ochrannú výchovu je možné skončiť aj dovŕšením veku ustanoveného zákonom.⁴⁶

4.5. Diferenciácia trestov

Taxatívny výpočet trestov uvedený v § 32 TZ predstavuje realizáciu jednej zo základných zásad trestného práva hmotného a to zásadu zákonnosti (*nulla poena sine lege*). Podľa tejto zásady môže iba zákon ustanoviť, aké konanie je trestným činom a aký druh trestu, poprípade inú ujmu na právach alebo majetku je možné za jeho spáchanie uložiť. Súd teda môže uložiť len trest, ktorý zákon pozná, no na druhej strane môže uložiť ktorýkoľvek zo zákonom ustanovených trestov, pokiaľ tomu nebránia výslovné zákonné obmedzenia. Systém trestov predstavuje určité zákonné vymedzenie trestov, v ktorom sú hierarchicky usporiadané. Toto usporiadanie je významné z hľadiska odstupňovania ich citeľnosti a závažnosti ako aj záujmov, ktoré postihujú.⁴⁷

Tresty ustanovené zákonom je možné diferencovať na tresty vykonávané na slobode a na trest odňatia slobody. Tresty vykonávané na slobode predstavujú určitú alternatívu voči trestu odňatia slobody. Táto diferenciácia je v posledných rokoch pozitívne hodnotená čo možno vidieť aj v pribúdaní nových alternatívnych druhov trestov do nášho Trestného zákona.⁴⁸ V nasledujúcom výklade by som sa chcel zamerať na diferenciáciu medzi trestom odňatia slobody a alternatívnymi trestami.

⁴⁵ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 190 - 191

⁴⁶ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 290 - 291

⁴⁷ tamtiež str. 277

⁴⁸ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 201

4.5.1. Diferenciácia trestu odňatia slobody a diferenciácia a individualizácia jeho výkonu

Trest odňatia slobody predstavuje univerzálny a najprísnejší druh trestu. Je možné ho uložiť za každý trestný čin a v takej výmere aká je ustanovená v osobitnej časti Trestného zákona. Uloženie trestu odňatia slobody predstavuje najcitelnejší zásah do základných práv a slobôd odsúdeného a predstavuje teda prostriedok *ultima ratio*. Preto začal byť v posledných desaťročiach čo raz viac kritizovaný odborníkmi na medzinárodných podujatiach penologickej povahy. Dôvodom jeho negatívnej kritiky je najmä fakt, že trest odňatia slobody má naučiť páchateľa ako sa má správať v spoločnosti, no zároveň ho z tejto spoločnosti vytrháva.⁴⁹ S týmto názorom sa stotožňujem aj ja a preto dúfam, že zavádzanie nových druhov alternatívnych trestov bude pokračovať aj naďalej a pevne verím, že aj rozhodovacia prax súdov bude viac uprednostňovať ukladanie alternatívnych druhov trestov oproti trestu odňatia slobody.

Trestný zákon diferencuje aj trest odňatia slobody na určitý čas, maximálne na dvadsaťpäť rokov, a trest odňatia slobody na doživotie. Trest odňatia slobody na určitý čas je v trestných sankciách vymedzený dolnou a hornou hranicou trestnej sadzby, pričom súd uloží trest v zákonom stanovenom rozmedzí. Trest odňatia slobody na doživotie je možné diferencovať na taký, ktorý umožňuje podmienené prepustenie z jeho výkonu a taký, ktorý túto možnosť vylučuje.⁵⁰

Trest odňatia slobody na doživotie predstavuje obmedzenie osobnej slobody páchateľa na neurčitý čas a preto sa podmienky jeho ukladania neustále sprísňujú. V zmysle § 47 TZ je možné ho uložiť iba za trestný čin, za ktorý to tento zákon umožňuje a za podmienok, že uloženie trestu odňatia slobody na doživotie vyžaduje účinná ochrana spoločnosti a nie je nádej, že by sa dosiahla náprava páchateľa uložením trestu odňatia slobody do dvadsaťpäť rokov. Tieto podmienky je potrebné splniť kumulatívne. V prípade, že niektorá z nich absentuje musí súd uložiť trest odňatia slobody na dvadsaťpäť rokov, ak tomu nebránia okolnosti hodné osobitného zreteľa. V takom prípade však súd nemôže uložiť trest pod dvadsať rokov.⁵¹

⁴⁹ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 277 - 278

⁵⁰ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 169

⁵¹ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 154, 143

V súvislosti s trestom odňatia slobody na doživotie nie je možné opomenúť aj zásadu „trikrát a dost“, upravenú v § 47 ods. 2 TZ, pri ktorej súd musí uložiť trest odňatia slobody obligatórne. Oproti predchádzajúcej právnej úprave došlo k podstatnej zmene vo vzťahu ukladania trestu odňatia slobody na doživotie v zmysle tejto zásady. Predchádzajúca právna úprava umožňovala uplatniť predmetnú zásadu aj vtedy, ak išlo o ukladanie trestu za pokus niektorého z trestných činov upravených v tomto ustanovení, pričom predchádzajúce dve odsúdenia páchatel'a na nepodmienečné tresty odňatia slobody mohli byť tiež za pokusy niektorého z ustanovených trestných činov. Nekodifikovaný trestný zákon už vyžaduje v prípade spáchania tretieho trestného činu aby išlo vždy o dokonaný trestný čin.⁵² Túto zmenu vnímam pozitívne, pretože sa mi zdá nespravodlivé aby bol páchatel' odsúdený na doživotie v prípade spáchania troch pokusov niektorého zo zákonom stanovených trestných činov. Takéto potrestanie páchatel'a sa mi javí ako neprimerane prísne a myslím, že táto zásada by sa mala využívať len v tých najzávažnejších prípadoch.

Náš trestný zákon pozná aj prísnejšiu zásadu ako je zásada „trikrát a dost“. Je ňou zásada dvakrát a dost', ktorá sa uplatní v prípade ak páchatel' opätovne spácha trestný čin úkladnej vraždy. V zmysle tejto zásady, vyjadrenej v § 144 ods. 3 písm. a) TZ, súd obligatórne uloží trest odňatia slobody ak sa páchatel' dopustí druhého trestného činu úkladnej vraždy.⁵³

Keďže trest odňatia slobody tvorí najzávažnejší zásah do základných práv a slobôd odsúdeného, zákon, aj v zmysle zásady humanizmu, umožňuje jeho neuplatnenie tým, že dovoľuje podmienený odklad jeho výkonu, resp. podmienený odklad jeho výkonu s probačným dohľadom. Pre tieto možnosti odkladu výkonu trestu odňatia slobody sú zákonom stanovené prísne podmienky. V prípade podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody musí ísť o trest, ktorého horná hranica trestnej sadzby nepresahuje dva roky a v prípade uplatnenia odkladu výkonu trestu odňatia slobody s probačným dohľadom musí ísť o trest, ktorého horná hranica trestnej sadzby nepresahuje tri roky. Pri podmienenom odklade výkonu trestu odňatia slobody môže súd uložiť odsúdenému aj primerané povinnosti a obmedzenia, ktoré musí rešpektovať. Počas doby podmieneného odsúdenia musí odsúdený tieto obmedzenia a povinnosti splniť a dodržiavať, pričom musí viesť riadny život a vykonávať iné sankcie v prípade,

⁵² porov. Prikryl O., Samaš O., Toman P., Trest odňatia slobody v novom Trestnom zákone, 1. vydanie, vydavateľstvo právnickej literatúry Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 39

⁵³ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 143

ak boli uložené. V takom prípade súd rozhodne či sa osvedčil alebo nie. Už v priebehu skúšobnej doby môže súd vysloviť, že sa odsúdený neosvedčil a uložený nepodmienečný trest odňatia slobody vykoná.⁵³

Ak súd uloží nepodmienečný trest odňatia slobody alebo ak vysloví, že sa odsúdený v skúšobnej dobe neosvedčil súčasne rozhodne aj o spôsobe jeho výkonu. Pre spôsob výkonu trestu odňatia slobody je významná tzv. vonkajšia diferenciácia výkonu trestu odňatia slobody.⁵⁴ Znamená, že trest odňatia slobody sa vykonáva diferencovane, v niektorom z troch stupňov stráženia. Platí pritom zásada, že čím prísnejší je stupeň stráženia, tým majú odsúdený viac povinností a menej práv. Najmenej prísny je prvý, resp. minimálny stupeň stráženia, druhý stupeň stráženia predstavuje už prísnejšie obmedzenia a maximálny stupeň stráženia je z hľadiska jeho výkonu najprísnejší.⁵⁵

Čo sa týka individualizácie výkonu trestu odňatia slobody, právna teória ju zvykne deliť na zákonnú, sudcovskú a vykonávaciu (penitenciárnu). Zákonná individualizácia výkonu trestu odňatia slobody vyplýva priamo zo sankcií hroziacimi za spáchanie daného trestného činu pričom navyše rámcovo ustanovuje poľahčujúce a pritŕažujúce okolnosti ako aj iné podmienky pre uloženie konkrétneho trestu. Následne súd vykonáva ďalšiu individualizáciu, keď rozsudkom stanoví presnú výmeru trestu odňatia slobody a stanoví spôsob jeho výkonu na základe diferenciácie. Vecou penitenciárnej individualizácie je zabezpečiť prispôsobenie zaobchádzania s odsúdenými so zreteľom na ich osobnostné zvláštnosti.⁵⁶

4.5.2. Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti pri ukladaní alternatívnych druhov trestov

Filozofia ukladania trestných sankcií, v rámci ktorej bude trest odňatia slobody chápaný ako prostriedok ultima ratio ponecháva pomerne široký priestor ukladaniu alternatívnych trestov. Odborná literatúra poskytuje mnoho definícií pojmu alternatívne tresty. Mnoho medzinárodných dokumentov definuje alternatívne tresty ako určité

⁵³ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 153

⁵⁴ porov. tamtiež str. 153

⁵⁵ porov. Fábry A., Penológia, Bratislava: EUROKÓDEX, s.r.o, 2009, str. 180

⁵⁶ porov. tamtiež str. 182

opatrenia, ktoré môže súd uložiť v prípade, v ktorom by mohol odsúdiť páchateľa na nepodmienečný trest odňatia slobody. Môžeme teda hovoriť o alternatíve k uväzneniu.⁵⁷

Alternatívne tresty môžeme chápať v užšom ale aj širšom zmysle. V užšom zmysle sú to akékoľvek tresty, ktoré nie sú spojené s odňatím slobody, a ktoré sa uplatnia vtedy ak môže byť uložený trest odňatia slobody, pričom vzhľadom na osobu páchateľa a okolnosti prípadu možno účel trestu dosiahnuť aj neuložením trestu odňatia slobody. V širšom zmysle do tohto pojmu zaradujeme aj také sankcie alebo opatrenia, ktoré celkom neznižujú stratu osobnej slobody, ale eliminujú jej mieru na nevyhnutné minimum. V širšom zmysle sem tiež patria aj alternatívy trestného konania, resp. jednotlivé druhy odklonov v trestnom konaní.⁵⁸

Zo zavádzaním alternatívnych trestov sú spájané nemalé očakávania. Jedným zo základných cieľov, ktoré prijaté opatrenia sledujú patrí najmä zníženie väzenskej populácie, zníženie nákladov na trestnú justíciu, pokles recidívy, posilnenie individuálnych a generálnych preventívnych účinkov trestu, spravodlivejší a humannejší postih páchateľov trestných činov, no a v neposlednom rade poskytujú prehlbenie diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti a trestného postihu.⁵⁹

Medzi základné podmienky alternatívnych trestov patrí efektívna a kvalifikovaná probačná služba. Význam jej praktického uplatnenia spočíva v tom, že rozširuje zákonné funkcie výkonu súdnictva ďaleko za zistenie viny, vyslovenie trestu a zabezpečenie jeho výkonu. Zabezpečuje diferencovanejší prístup k zaobchádzaniu s páchateľmi trestných činov, využíva účinnejšie prostriedky pri reakcii na menej závažnú kriminalitu než trest odňatia slobody.⁶⁰

Myslím, že diferenciácia trestov na alternatívne tresty a trest odňatia slobody by sa mala v súčasnosti ešte viac prehlbovať zavádzaním nových druhov alternatívnych trestov a sankcií a hlavne by sa mal do budúcnosti dôkladnejšie zabezpečiť ich výkon. Rozhodovacia činnosť súdov ukazuje v poslednej dobe, že niektoré alternatívne tresty sa ukladajú v menšom množstve, pretože ich výkon nedokáže štát poriadne finančne alebo materiálne zabezpečiť. Ide napríklad o trest domáceho väzenia alebo aj trest povinnej práce. Myslím, že diferenciácii trestnej zodpovednosti by mala zodpovedať aj náležitá diferenciácia trestov, pretože len prostredníctvom nej môže byť uložený

⁵⁷ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 278

⁵⁸ porov. tamtiež str. 278

⁵⁹ porov. tamtiež str. 279

⁶⁰ porov. tamtiež str. 280

spravodlivý a primeraný trest. Alternatívne tresty považujem za budúcnosť čo sa týka trestania menej závažných trestných činov. Preto dúfam, že právnej úprave alternatívnych druhov trestov sa bude venovať pozornosť aj naďalej a verím, že štát zabezpečí finančné organizačné aj personálne nároky, ktoré sú s ukladaním alternatívnych trestov spojené.

4.5.3. Diferenciácia trestných sankcií, ktoré možno uložiť mladistvému páchatelovi

Keďže diferencujeme medzi trestnou zodpovednosťou mladistvého páchatel'a a dospelého páchatel'a, považuje za správnu tradičnú diferenciáciu trestov na tresty, ktoré je možné uložiť mladistvému, a ktoré dospelému páchatel'ovi. Táto diferenciácia vychádza predovšetkým z účelu trestania mladistvých. Podľa § 97 ods. 1 je účelom trestu u mladistvého páchatel'a „predovšetkým vychovať z neho riadneho občana, pričom trest má zároveň pôsobiť na predchádzanie protiprávných činov a primerane chrániť spoločnosť; uložený trest má zároveň viesť k obnoveniu narušených sociálnych vzťahov a k začleneniu mladistvého do rodinného a sociálneho prostredia.“⁶¹ Jednou z hlavných zásad, ktorými by sa malo riadiť trestanie mladistvého páchatel'a by malo byť čo najmenej trestať, no na druhej strane čo najviac vychovávať, a v prípade ak je potrebné trestať, uloženým trestom vychovávať a polepšovať.⁶²

Jedným z prostriedkov výchovného charakteru je inštitút upustenia od potrestania mladistvého. Súd tak môže urobiť ak mladistvý obvinený spáchal prečin, jeho spáchanie ľutuje a vo svojom správaní prejavuje určitú snahu o nápravu a vzhľadom na povahu spáchaného trestného činu a na jeho doterajší život možno dôvodne očakávať, že na jeho nápravu postačí prejednanie veci pred súdom alebo súd prijme záruku za jeho nápravu a ten kto túto záruku ponúkol má na mladistvého dostatočný výchovný vplyv a povaha spáchaného činu nevyžaduje hneď uloženie trestu.⁶³

Špecifickým inštitútom, ktorý ako forma trestnoprávnej reakcie na spáchanie trestného činu mladistvého, v rámci ktorého vystupuje do popredia jeho výchovný charakter je podmienené upustenie od potrestania. Súd pri jeho využití síce vynesie

⁶¹ § 97 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. v znení neskorších predpisov

⁶² porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 190

⁶³ porov. tamtiež str. 190

odsudzujúci rozsudok, ktorý obsahu výrok o vine, no nadväzuje naň výrok o podmiennečnom upustení od potrestania. Určí mladistvému skúšobnú dobu, nie však dlhšiu ako jeden rok, v ktorej musí mladistvý viesť riadny život a popríade rešpektovať obmedzenia a povinnosti, ktoré mu súd môže oprávnene uložiť.⁶⁴ Takto prehĺbený diferencovaný prístup k trestaniu mladistvých považujem za prínosný, pretože vďaka tomuto inštitútu sa mladistvý ešte môže vyhnúť následkom spojeným s uložením trestu a možno dosiahnuť jeho prevýchovu.

Z diferenciacie trestov, ktoré možno uložiť dospelému páchatel'ovi a mladistvému páchatel'ovi je jasné, že okruh trestov pri oboch skupinách páchatel'ov nebude rovnaký. Mladistvému páchatel'ovi môže súd uložiť len trest povinnej práce, peňažný trest, trest prepadnutia veci, trest zákazu činnosti, trest vyhostenia alebo trest odňatia slobody. Súd teda nemôže uložiť trest domáceho väzenia, trest prepadnutia majetku, trest zákazu pobytu, trest straty čestných titulov a vyznamenaní alebo trest straty vojenskej a inej hodnosti.⁶⁵

Pri ukladaní jednotlivých druhov trestov mladistvému sa jednotlivé trestné sadzby znižujú. Okrem zníženia týchto sadzieb musia byť pri ukladaní jednotlivých druhov trestov splnené ďalšie podmienky. Trest povinnej práce nesmie ohroziť zdravie, bezpečnosť alebo mravný vývoj mladistvého. Zákaz činnosti nesmie byť mladistvému prekážkou v príprave na povolanie. Pri ukladaní trestu vyhostenia musí súd zobrať do úvahy rodinné a osobné pomery mladistvého, pričom mladistvý nesmie byť uvrhnutý do nebezpečenstva spustnutia. Pri ukladaní peňažného trestu môže súd umožniť jeho podmiennečný odklad až na tri roky alebo ho môže nahradiť vykonaním všeobecne prospešnej činnosti v rámci probačného programu. Nepodmiennečný trest odňatia slobody môže súd uložiť iba v prípade ak vzhľadom na okolnosti prípadu, osobu mladistvého alebo vzhľadom na predtým uložené opatrenia by uloženie iného trestu zjavne nevedlo k naplneniu účelu trestu.⁶⁶

Trest odňatia slobody je v systéme trestných sankcií, ktoré možno uložiť mladistvému páchatel'ovi tiež prostriedkom *ultima ratio*. Mladistvému možno uložiť trest odňatia slobody v dvoch formách, a to vo forme trestu odňatia slobody, ktorého výkon bol podmiennečne odložený alebo vo forme nepodmiennečného trestu odňatia

⁶⁴ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 191

⁶⁵ porov. Prikryl O.: Mladiství v trestnom práve, 1. vydanie, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2006, Bratislava, str. 58

⁶⁶ porov. tamtiež str. 58 – 59

slobody. Doživotný trest odňatia slobody nie je možné uložiť mladistvému. Ukladanie trestu odňatia slobody mladistvému páchatel'ovi je v Trestnom zákone modifikované tým spôsobom, že trestné sadzby trestu odňatia slobody ustanovené v jeho osobitnej časti sa u mladistvých skracujú na polovicu, pričom platí zásada, že horná hranica zníženej trestnej sadzby nesmie prevýšiť osem rokov a dolná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody nesmie prevýšiť dva roky.⁶⁷

Uvedená zásada však neplatí v prípade, ak mladistvý spácha obzvlášť závažný zločin a miera jeho závažnosti je vzhľadom na zavrhnutiehodný spôsob spáchania činu alebo pohnútku alebo následok spáchaného činu je pre spoločnosť mimoriadne vysoký. Vtedy umožňuje zákon uložiť trest odňatia slobody vo výmere sedem až pätnásť rokov. Malo by ísť pritom o takú vysokú mieru závažnosti spáchaného obzvlášť závažného zločinu, že na dosiahnutie účelu trestu nestačí trest nižší ako sedem rokov. Pri ukladaní takéhoto trestu, by mal súd svoje rozhodnutie dostatočne odôvodniť z hľadiska miery jeho závažnosti, pričom by mal konkrétne poukázať na okolnosti, ktoré odôvodňovali tento jeho postup.⁶⁸

Kladnému ovplyvneniu duševného, mravného a sociálneho vývoja mladistvého páchatel'a nemusia prispievať len ukladané tresty ale aj ochranné a výchovné opatrenia. Medzi ochranné opatrenia ukladané mladistvým patrí ochranná výchova. Súd ju môže uložiť ak o výchovu mladistvého nie je náležite postarané a tento nedostatok sa nedá odstrániť v rodine v ktorej mladistvý žije alebo ak bola doterajšia výchova zanedbaná alebo ak prostredie, v ktorom mladistvý žije nie je schopné zaručiť jeho riadnu výchovu. Tieto podmienky sú alternatívne a preto nie je potrebné ich kumulatívne naplnenie. Ochranná výchova sa vykonáva dvoma diferencovanými spôsobmi a to ako ochranná ústavná výchova alebo ako ochranná rodinná výchova. Tieto spôsoby sa môžu vzájomne meniť na základe rozhodnutia súdu, pričom súd môže od ochrannej výchovy podmienene upustiť alebo môže podmienene umiestniť mladistvého mimo výchovného zariadenia alebo mimo profesionálnej náhradnej rodiny.⁶⁹

Špecifickú skupinu trestných sankcií ukladaných mladistvému páchatel'ovi predstavujú výchovné opatrenia. Súd ich môže uložiť len zo súhlasom páchatel'a. Diferencujeme ich na výchovné povinnosti a obmedzenia a napomenutie s výstrahou.

⁶⁷ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 193 - 194

⁶⁸ porov. Příkrýl O., Samaš O., Toman P., Trest odňatia slobody v novom Trestnom zákone, 1. vydanie, vydavateľstvo právnickej literatúry Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 42 - 43

⁶⁹ porov. Příkrýl O.: Mladiství v trestnom práve, 1. vydanie, Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, 2006, Bratislava, str. 56

Súd ich môže uložiť pri podmienenom upustení od potrestania alebo ich môže uložiť už prokurátor v prípravnom konaní. Zmyslom výchovných povinností a obmedzení je najmä podrobenie sa probačnému dohľadu, povinnosť bývať s rodičmi alebo inými dospelými, snaha o vyrovnanie sa s poškodeným a náhrada spôsobenej škody, bezplatné vykonávanie spoločensky prospešnej činnosti vo svojom voľnom čase, podrobenie sa liečeniu škodlivej závislosti či sociálnemu výcviku alebo psychologickému poradenstvu.⁷⁰ Napomenutie s výstrahou je inštitút, ktorého podstata spočíva v tom, že súd, alebo poprípadе prokurátor, dôrazne vytkne mladistvému v prítomnosti jeho zákonného zástupcu protiprávnosť jeho činu a upozorní ho na sankcie, ktoré mu hrozia v prípade, že by v budúcnosti páchal trestnú činnosť. Cieľom tohto inštitútu je zabrániť recidíve mladistvého páchatel'a.⁷¹

Myslím, že diferenciácia trestov ukladaných mladistvým je dostatočne prehĺbená a umožňuje v značnej miere prispievať k spravodlivému a primeranému trestaniu mladistvých. Diferenciácia aj individualizácia trestnej zodpovednosti prejavená v uložení konkrétnej sankcie je tak podľa mňa dostatočná. Tak ako som uviedol aj pri ukladaní trestov dospelým páchatel'om, aj pri mladistvých preferuje možnosť aby boli za menej závažné trestné činy viac ukladané alternatívne tresty, napr. v podobe trestu povinnej práce, a trest odňatia slobody ukladať len v najkrajnejších prípadoch. Myslím, že táto diferenciácia trestov dostatočne umožňuje naplniť svoj cieľ, ktorým je v prvom rade výchova a náprava mladistvého.

5. Trestná zodpovednosť právnických osôb

Diferenciácia trestnej zodpovednosti na trestnú zodpovednosť fyzických osôb a trestnú zodpovednosť právnických osôb nabera v posledných rokoch na dôležitosť. Trestnú zodpovednosť právnických osôb môžeme ďalej diferencovať na pravú a nepravú. Medzinárodné záväzky prinútili Slovenskú republiku právne upraviť aspoň ustanovenia umožňujúce sankcionovať právnickú osobu prostredníctvom noriem trestného práva. Bol teda prijatý zákon č. 224/2010 Z.z., ktorým sa dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z.. Do nášho trestného práva sa tak dostali normy umožňujúce postihnúť právnickú osobu bez toho aby bola považovaná za páchatel'a trestného činu, pretože

⁷⁰ porov. Prikryl O., Samaš O., Toman P., Trest odňatia slobody v novom Trestnom zákone, 1. vydanie, vydavateľstvo právnickej literatúry Iura Edition, Bratislava, 2006, str. 56 - 57

⁷¹ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 197

páchateľom trestného činu môže byť aj naďalej iba fyzická osoba. Takáto právna úprava sa zvykne nazývať ako tzv. nepravá trestná zodpovednosť právnických osôb.¹

Slovenská republika teda materiálne naplnila požiadavku zavedenia a uznania trestnej zodpovednosti právnických osôb za trestné činy spáchané fyzickými osobami aj keď v našom Trestnom zákone nie je formálno-právne vyjadrená.² Zavedenie pravej trestnej zodpovednosti u nás vyvoláva mnohé obavy a stretáva sa s viacerými prekážkami nielen legislatívno-technického charakteru ale hlavne ideologického. Existujú názory, že zavedením pravej trestnej zodpovednosti právnických osôb by sa narušila dlho uznávaná zásada kontinentálneho európskeho práva, že trestná zodpovednosť je zodpovednosťou individuálnou, a je teda zodpovednosťou fyzickej osoby. Na druhej strane viacero trestnoprávných odborníkov kritizuje zavedenie nepravaj trestnej zodpovednosti právnických osôb a považujú ju za „slepú uličku vývoja“. Ich kritika sa opiera o fakt, že štát chce sankcionovať právnickú osobu spôsobom, ktorý sa viac podobá trestu, ako ochrannému opatreniu, a takto zavedené ochranné opatrenie mu umožňuje vyhnúť sa zavedeniu trestnoprávnej zodpovednosti právnických osôb. Kritiku si vyslúžil aj fakt, že ak bude právnická osoba postihnutá ochranným opatrením, ktoré má skôr charakter trestu a zároveň nebude považovaná za obvinenú v trestnom konaní, nebude jej priznaný rovnaký rozsah práv ako obvinému.³ Podľa môjho názoru, považujem predsa len zavedenie nepravaj trestnej zodpovednosti do nášho právneho poriadku za pozitívny krok, než nepostihovať právnické osoby normami trestného práva vôbec. Vzhľadom na rozsah súčasnej ekonomickej kriminality, považujem za nevyhnutné mať trestnoprávnu úpravu, ktorá môže postihnúť aj právnické osoby. Odporúčal by som najsť taký variant nepravaj trestnej zodpovednosti právnických osôb, ktorý bude vhodný pre súčasné sociálno-politické podmienky v našom štáte. Diferenciáciu trestnej zodpovednosti na zodpovednosť fyzických a právnických osôb považujem v súčasnosti za nevyhnutnú.

Ochranné opatrenia, ktoré možno uložiť právnickej osobe sú zhabanie peňažnej čiastky a zhabanie majetku. Zhabanie peňažnej čiastky je možné uložiť právnickej osobe teoreticky aj prakticky za všetky trestné činy ustanovené v osobitnej časti Trestného zákona a za splnenia podmienok § 83a. Zhabanie majetku možno uložiť len

¹ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 551

² porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 79

³ porov. Burda E., Čentěš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 553 - 554

za trestné činy fyzických osôb uvedené v § 58 ods. 2 a 3 a za splnenia ďalších podmienok uvedených v § 83b. Právnická osoba, ktorej má byť podľa Trestného zákona uložené jedno z predmetných ochranných opatrení má v trestnom konaní postavenie zúčastnenej osoby.⁴

Z nepravnej trestnej zodpovednosti právnických osôb je vyňatý štát a štátne orgány, čo považujem za logické vzhľadom k tomu, že by bolo paradoxné aby štát sankcionoval sám seba. Rovnako aj právnické osoby, ak by bol postihnutý majetok štátu alebo Európskej únie, orgánov cudzieho štátu a medzinárodným organizáciám verejného práva. Predmetnými ochrannými opatreniami nemožno postihnúť ani právnickú osobu, ktorá požíva tzv. konkurznú imunitu podľa § 2 zákona č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácia o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.⁵

6. Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti podľa osobitnej časti Trestného zákona

Osobitná časť Trestného zákona upravuje znaky skutkových podstát, čím sa jednotlivé trestné činy navzájom od seba diferencujú. Osobitná časť Trestného zákona obsahuje dvanásť hláv, pričom každá z nich sa zameriava na ochranu určitého zákonom chráneného záujmu. Po rekodifikácii Trestného zákona došlo k zmene prístupu k jednotlivým zákonom chráneným záujmom z hľadiska ich významu a tak boli zoradené v odlišnom poradí oproti predchádzajúcej právnej úprave. V popredí trestnoprávnej ochrany sa ocitli život človeka, jeho zdravie a telesná integrita, či česť a dôstojnosť, osobná sloboda, súkromie či majetok.¹

Pri každej skutkovej podstate trestného činu uvedeného v osobitnej časti Trestného zákona je uvedená dolná a horná hranica trestnej sadzby trestu odňatia slobody alebo na doživotie. Diferenciácia tejto trestnej sankcie je diferenciáciou trestnej zodpovednosti. Zákonná diferenciácia trestnej zodpovednosti tvorí podklad pre individualizáciu. Pod individualizáciou trestnej zodpovednosti si teda môže predstaviť princíp diferenciácie trestnej zodpovednosti, na základe ktorého dochádza

⁴ porov. Burda E., Čentíš J., Záhora J., Kolesár J. a kol.: Trestný zákon: všeobecná časť: komentár, 1. vydanie, C.H. Beck, Praha 2010, str. 556

⁵ porov. tamtiež str. 556

¹ porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 205 - 206

k naplneniu jednotlivých znakov skutkovej podstaty konkrétneho trestného činu, a ktorý diferencujeme od iných trestných činov ustanovených osobitnou časťou Trestného zákona.²

Pri individualizácii ide v praxi o právne kvalifikovanie skutku. Pred právnym kvalifikovaním skutku je potrebné posúdiť, či predmetné konanie tvorí jeden alebo viac skutkov, ktorými bol spáchaný jeden alebo viacero trestných činov. Individualizácia trestnej zodpovednosti nastáva v praxi pri podradžovaní skutkového deja pod určité najvhodnejšie ustanovenie osobitnej časti Trestného zákona orgánmi činnými v trestnom konaní. Na základe zisteného skutkového stavu je potrebné posúdiť, či z hľadiska trestnej zodpovednosti ide o protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené vo všeobecnej a osobitnej časti Trestného zákona. Ak na základe dôsledne zisteného skutkového stavu došlo k naplneniu všetkých znakov niektorej zo skutkových podstát konkrétneho trestného činu je založená trestná zodpovednosť pre osobu, ktorá sa dopustila predmetného konania. Úplná kvalifikácia si vyžaduje aj posúdenie, či sa v danom prípade nevyskytuje okolnosť, ktorá by podmieňovala použitie kvalifikovanej skutkovej podstaty v dôsledku vyššej závažnosti trestného činu.³

V súvislosti s diferenciáciou trestnej zodpovednosti považujem za potrebné poznamenať, že za trestné činy podľa jedenástej hlavy, resp. vojenské trestné činy môže v zmysle § 128 ods. 9 môže byť trestne zodpovedný iba vojak. Aj na naplnenie trestnej zodpovednosti spolupáchateľa takého trestného činu, je potrebné aby mal postavenie vojaka.⁴

Niektoré skutkové podstaty trestných činov, uvedené v osobitnej časti Trestného zákona vyžadujú aby pre naplnenie trestnej zodpovednosti bol daný trestný čin spáchaný subjektom, ktorý má určitú spôsobilosť alebo postavenie. Takýmto špeciálnym subjektom trestného činu môže byť napríklad verejný činiteľ. Náš trestný zákon tvoria aj trestné činy, ktorých skutkové podstaty vyžadujú aby boli spáchané subjektom, ktorý má určité vlastnosť, a teda pôjde o subjekt konkrétny. Napríklad na naplnenie trestnej zodpovednosti za trestný čin vraždy novonarodeného dieťaťa matkou môže byť len matka definovaná v § 146 TZ.⁵

² porov. Baláž P., Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied VEDA, Bratislava, 2005, str. 201

³ porov. tamtiež str. 205

⁴ porov. zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

⁵ porov. Mašlanyová D. a kol.: Trestné právo hmotné: Všeobecná a osobitná časť, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011, str. 83

Myslím, že osobitná časť Trestného zákona je tiež dostatočným a účinným nástrojom diferenciacie a individualizácie trestnej zodpovednosti. Podľa môjho názoru dostatočne prehĺbená a účinná diferenciácia trestnej zodpovednosti a jej následná individualizácia aj na základe ustanovení osobitnej časti Trestného zákona v súlade s ustanoveniami všeobecnej časti zabezpečuje spravodlivosť a primeranosť trestu. Zastávam však názor, že po odstránení materiálneho korektívu by sa mali niektoré znaky skutkových podstát niektorých trestných činov doplniť o ďalšie formálne znaky. Dúfam, že v budúcnosti sa bude naša trestnoprávna úprava skvalitňovať aj prehĺbovaním diferenciacie trestnej zodpovednosti, lebo iba tak môže dôjsť k uloženiu spravodlivého a primeraného trestu.

Záver

Napriek k tomu, že problematika diferenciácie a individualizácie trestnej zodpovednosti je tému širokou, jej konkrétne spracovanie sa nenachádza takmer v žiadnych dostupných literatúrach. Je možné vychádzať len z učebníc a odborných publikácií trestného práva hmotného. Aj vzhľadom k tomu myslím, že sa mi nepodarilo úplne objasniť, akými všetkými spôsobmi je možné diferencovať trestnú zodpovednosť a tým úplne dosiahnuť cieľ mojej práce. Dúfam, že teoretické poznatky a moje subjektívne názory na súčasnú diferenciáciu trestnej zodpovednosti a trestov boli pre čitateľa prínosné. Táto práca dokazuje, že súčasná diferenciácia a individualizácia je síce dosť prehĺbená, no nie v každom prípade možno od nej očakávať spravodlivosť a efektívnosť.

Diferenciácia a individualizácia trestnej zodpovednosti zabezpečujú, aby bol uložený spravodlivý a primeraný trest páchateľovi, ktorému bola na základe náležite zisteného skutkového stavu dokázaná vina. Táto práca dokazuje, že len dobrá a efektívna diferenciácia trestnej zodpovednosti a jej následná individualizácia môže v skutočnosti zodpovedať predstavám spravodlivosti. Mali by sme preto dbať na to, aby bola diferenciácia trestnej zodpovednosti efektívna a aby zodpovedala súčasným spoločensko-politickým potrebám a podmienkam. Len tak môže byť pozitívne prijatá verejnosťou.

Použitá literatúra

Knihy:

BURDA E. - ČENTÉŠ J. - KOLESÁR J. - ZÁHORA J. a kol.: *Trestný zákon – všeobecná časť, komentár*, 1. vydanie, Praha, C.H.Beck, 2010, ISBN 978-80-7400-324-0, 1130 s.

PRIKRYL O. - SAMÁŠ O. - TOMAN P.: *Trest odňatia slobody v novom trestnom zákone*, IURA EDITION, Bratislava, 2006, ISBN 80-8078-108-7, 142 s.

FÁBRY A.: *Penológia*, Eurokódex spol. s r. o., Bratislava, október 2009, ISBN 987-80-89447-01-5, 264 s.

BALÁŽ P.: *Trestné právo hmotné – všeobecná a osobitná časť*, VEDA Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 2005, 444 s. ISBN 80-224-0876-X

ZÁHORA J., KERT R.: *Trestná zodpovednosť právnických osôb – zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie konanej 12. novembra 2009*, Eurokódex spol. s r.o., Bratislava, 2009, 256 s., ISBN 978-80-89447-15-2

MAŠLANYOVÁ D. a kol.: *Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná časť*, Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, 2011, 496 s. ISBN 978-80-7380-338-4

PRIKRYL O.: *Mladistvý v trestnom práve*, 1. vydanie, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2006, 167 s., ISBN 80-7160-207-8

IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ M. – MANÍKOVÁ Z.: *Slovník cudzích slov*, tretie revidované vydanie, Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1979, 943 s., ISBN 80-08-00006-6

MACHAJOVÁ J. a kol.: *Všeobecné správne právo*, 5. aktualizované vydanie, Bratislava, Eurokódex spol. s r.o., 2010, 688s., ISBN 978-80-89447-27-5

LAZAR J. a kol., Občianske právo hmotné, 1. časť, 1. vydanie, Bratislava, IURA
EDITION spol. s r.o., 2010, 715 s., ISBN 978-80-8078-346-4

Časopisy a odborné články:

BALÁŽ P., *Formálne či formálno-materiálne vymedzenie trestného činu*, Justičná
revue: časopis pre právnu prax, Ročník 57, 2005, č. 3, str. 308, ISSN 1335-6461

Internet:

MACEJKOVÁ, I.: Stanovisko predsedníčky Ústavného súdu Slovenskej republiky
Ivetty Macejkovej k rozhodnutiu pléna o tzv. asperačnej zásade.
www.portal.concourt.sk, 2012, [cit. 10.2.2013]. Dostupné na webovskej stránke
(world wide web):
http://portal.concourt.sk/plugins/servlet/get/attachment/main/vyhlasenia_data/Tlacove_+informacie_75_12_asperacna_zasada_2.pdf

Právna úprava:

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov